

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Veronika Ščuková

TRESTNĚPRÁVNÍ ASPEKTY DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Rudolf Vokoun, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce: červen 2013

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 18. 6. 2013

Veronika Ščuková

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu mé diplomové práce JUDr. Rudolfu Vokounovi, CSc. za pomoc a cenné připomínky při vypracování této práce, JUDr. Zuzaně Zápalkové, soudkyni Obvodního soudu pro Prahu 2, za její čas a pomoc při vyhledávání a zpracování případů domácího násilí projednávaných před Obvodním soudem pro Prahu 2, které jsem využila v praktické části své práce, a dále Tereze Nekulové, DiS., vedoucí programu Linky důvěry STŘED, za vyhledání a poskytnutí statistických údajů týkajících se domácího násilí z jejich databází.

Velký dík patří také mé rodině za podporu během celého mého studia.

Veronika Ščuková

Obsah

Úvod	1
1. Pojem domácí násilí	4
1.1. Co to je domácí násilí?	4
1.2. Četnost domácího násilí – některé statistické údaje.....	5
1.3. Znaky domácího násilí	7
1.4. Druhy domácího násilí	9
1.4.1. Fyzické násilí	9
1.4.2. Psychické násilí.....	9
1.4.3. Sexuální násilí.....	9
1.4.4. Ekonomické násilí.....	10
1.4.5. Sociální násilí.....	10
2. Vývoj problematiky domácího násilí v právu České republiky	10
2.1. Trestní právo	11
2.2. Občanské právo.....	12
2.3. Správní právo	13
2.4. Intervenční centra.....	14
3. Úprava domácího násilí v trestním právu.....	15
3.1. § 199 Týrání osoby žijící ve společném obydlí	16
3.2. § 198 Týrání svěřené osoby.....	20
3.3. § 354 Nebezpečné pronásledování.....	22
3.3.1. Formy pronásledování vyjmenované v § 354.....	24
3.4. § 171 Omezování osobní svobody, § 170 Zbavení osobní svobody.....	25
3.5. § 185 Znásilnění.....	26
3.6. § 175 Vydírání	28

3.7.	§ 145 Těžké ublížení na zdraví, § 146 Ublížení na zdraví	29
3.8.	§ 337 Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání.....	30
3.8.1.	Vykázání.....	31
3.8.2.	Předběžné opatření soudu.....	34
4.	Trestně procesní aspekty problematiky domácího násilí.....	35
4.1.	Ustanovení § 163 a 163a trestního řádu	36
4.2.	Zákon o obětech trestných činů	38
5.	Případy.....	40
5.1.	I čtyři měsíce násilí stačí	40
5.2.	Dva roky v pekle	42
5.3.	Italská domácnost ≠ trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí	45
5.4.	Domácí násilí existuje nejen mezi partnery.....	48
5.5.	Shrnutí případů.....	49
5.5.1.	Dokazování	52
5.5.2.	Ukládání trestů.....	53
6.	Závěr.....	55
7.	Přílohy	58
7.1.	Věková struktura, oběti a pachatelé domácího násilí 2012	58
7.2.	Vzdělání obětí a pachatelů domácího násilí 2012.....	58
7.3.	Rodinný stav obětí 2012.....	59
7.4.	Původní rodiny obětí a pachatelů 2012	59
7.5.	Formy násilí – zkušenosti klientek 2012	60
7.6.	Přehled vykázání v roce 2012 – zdroj www.bkb.cz	62
7.7.	Seznam Intervenčních center v ČR.....	63
8.	Seznam použitých zdrojů.....	64
8.1.	Literatura	64

8.2.	Časopisecké články, články ve sbornících	65
8.3.	Zákony a další právní předpisy	67
8.4.	Judikatura.....	68
8.5.	Internetové zdroje.....	68
9.	Resumé (Čj)	70
10.	Resumé (Aj)	71
11.	Název práce a klíčová slova v českém a anglickém jazyce	72

Úvod

„Rodina tradičně dává člověku pocit osobního bezpečí, jistoty, lásky, zázemí, pohody.“¹

Pro většinu z nás je rodina významnou součástí života. Vztahy v rodině a to, jak rodina funguje, nás ovlivňuje po celý život. Členové rodiny jsou našimi nejbližšími, prožíváme s nimi velkou část života, můžeme se na ně spolehnout, máme v nich oporu. Rodiče nás nejprve učí mluvit a chodit, starají se o nás, pomáhají nám překonávat první problémy, sledují, jak vyrůstáme a stavíme se na vlastní nohy. Zkrátka vytvářejí nám rodinné zázemí. A postupem času se role obrací, my se dostáváme do role rodičů a je na nás, abychom podobné rodinné zázemí poskytli svým dětem nebo se postarali o své rodiče, kteří se o sebe v důsledku vysokého věku nebo nemoci již nemohou postarat sami.

Takto jsem popsala ideálně fungující rodinu. Bohužel nelze říct, že rodina je místem bezpečí, jistoty, lásky a pohody pro všechny. Pro někoho je naopak život s jeho rodinnými příslušníky zlým snem. Místo lásky, jistoty a zázemí se mu dostává jen násilí, psychického týrání, strachu, úzkosti a pocitu viny. Pro ty, kteří vyrostli ve fungující rodině, která splňovala všechny výše zmíněné atributy, je těžké si představit, že v jiných rodinách existuje takový problém, jakým je domácí násilí. Přitom statisticky dochází k násilí v rodině mnohem častěji než na ulici.

„Násilí páchané v rodině je tak nejrozšířenější formou násilí vůbec a zároveň formou nejméně kontrolovanou a co do své frekvence a závažnosti nejvíce podceňovanou.“²

I přes mylnou představu společnosti je domácí násilí značně rozšířeným problémem, který se vyskytuje bez ohledu na národnost, rasu, náboženství, sociální skupinu nebo společenské postavení. Zatím se nedaří tento negativní společenský jev úspěšně vymýtit, i když lze říci, že problematika domácího násilí se v posledních letech dostává stále více do povědomí společnosti.

¹ Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. *Právo proti domácímu násilí*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 1. ISBN: 978-80-7400-381-3.

² Ševčík, D., Špaténková, D. a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, str. 7. ISBN: 978-80-7367-690-2.

Zatímco dříve se jednalo spíše o marginální a bagatelizované téma, dnes se nachází v popředí veřejného zájmu, a to i díky informacím médií o několika případech, které skončily tragicky smrtí obětí³. Stále častěji se také téma domácího násilí objevuje v českých seriálech nebo dokumentech. Jako příklad je možné uvést seriály *Ulice*, *Gympel s (r)učením omezeným* nebo *Soukromé pasti*. Samozřejmě ne vždy situace popisované v seriálech odpovídají realitě, zvláště co se následného právního řešení případů týká, ale už sám fakt, že se o tomto problému zmiňují, pomáhá tomu, že oběti domácího násilí se začnou snažit svoji situaci řešit, protože poznají, že jejich případ není ojedinělý a že to, co se děje, není jejich vina.

Přístup společnosti k domácímu násilí se mění a čím dál více se objevují snahy tento problém nějakým způsobem řešit. Nově získaná publicita vedla kromě zdokonalení postupů policejních orgánů v těchto případech také ke změnám v legislativě. Logicky se zvýšila míra ochrany poskytovaná obětem takového jednání a rozšířil se okruh možností, jak pachateli zabránit v kontaktu s obětí.

Nutno ale podotknout, že se jedná o problém velmi komplikovaný a jeho řešení není z různých důvodů vůbec jednoduché. Ve své práci se pokusím shrnout tyto důvody, další aspekty této problematiky, stávající právní úpravu, ať už trestně nebo občanskoprávní, historii legislativní úpravy v České republice a předpokládaný další vývoj.

S problematikou domácího násilí jsem se blíže setkala při svém studiu na právnické fakultě v rámci volitelného předmětu *Domácí násilí*. Protože se jedná o problém bezesporu aktuální a většinou společností přehlížený, rozhodla jsem se mu věnovat hlouběji ve své diplomové práci. Cílem mé práce je poskytnout souhrn základních informací zejména o trestněprávních otázkách domácího násilí, obohacený o rozbor několika případů z praxe.

V první kapitole jsem se zaměřila na pojem domácí násilí obecně, na jeho definování a znaky, jak vyplývají z definic a odborných publikací. Ve druhé kapitole se věnuji vývoji legislativní úpravy domácího násilí v České republice, tato kapitola nabízí

³ Asi nejznámějším případem poslední doby je případ spisovatelky Simony Monyové, která byla v srpnu 2011 zavražděna svým manželem, jemuž za tento čin letos v březnu Nejvyšší soud potvrdil trest odnětí svobody na 15 let.

krátký exkurz do postupného pronikání tohoto problému na veřejnost a na to navazující změny v úpravě příslušných zákonů. Třetí kapitola je již zaměřena na úpravu trestněprávní, hlavně na její současný stav, a také na další trestné činy páchané v souvislosti s domácím násilím. Ve čtvrté kapitole jsou řešeny procesní otázky, těžiště je v úpravě dispozičního práva oběti dle § 163 a 163a trestního řádu a v novém zákoně o obětech trestných činů. V páté kapitole je rozebráno několik případů domácího násilí v soudní praxi, do jejichž spisů jsem měla možnost nahlédnout během své stáže na Obvodním soudě pro Prahu 2. Po stručném popisu skutkového stavu každého případu jsem se pokusila poukázat na stěžejní body každého z nich, porovnat je a rozebrat z trestněprávního hlediska.

1. Pojem domácí násilí

1.1. Co to je domácí násilí?

Jev, který nazýváme domácí násilí, není jednoduché definovat. Žádnou legální definici v právních normách totiž nenajdeme. Právní předpisy s pojmem domácího násilí obecně příliš neoperují. Zákon č. 135/2006 Sb. sice nese název „*zákon, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím*“, ale kromě názvu není pojem domácího násilí v textu zákona vůbec zmíněn. Stejně tak je tomu v trestním zákoníku, občanském soudním řádu a dalších předpisech. Jediným dalším předpisem, který výslovně zmiňuje pojem domácí násilí, je zákon č. 89/2012 Sb. - nový občanský zákoník (dále jen nový občanský zákoník), který obsahuje zvláštní ustanovení proti domácímu násilí v § 751–753.

I když neexistuje legální definice, je pojem domácí násilí definován v mnoha odborných publikacích, ať už právnických, psychologických nebo kriminologických. Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím⁴ (dále jen zákon na ochranu proti domácímu násilí), ho definuje jako „*násilné jednání, kterým dochází k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, a to v bytě nebo domě společně obývaném násilnou osobou i osobou, proti níž takový útok směřuje. Domácím násilím se rozumí opakované násilné jednání nebo opakované vyhrožování násilným jednáním, v důsledku kterého dochází nebo hrozí, že dojde, k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, mezi osobami, které jsou či byly spolu v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu a žijí ve společně obývaném bytě nebo domě. V rámci domácího násilí lze jednoznačně identifikovat osobu násilnou i osobu ohroženou, proti níž takové útoky nebo výhrůžky útokem směřují.*“

I přes značnou rozšířenost tohoto problému se o domácím násilí dlouhou dobu vůbec nehovořilo, zavíraly se před ním oči a společnost ho zcela ignorovala. Bylo považováno za osobní věc, soukromí rodiny bylo nedotknutelné a do soukromého života rodiny neměl nikdo právo vměšovat se. Myslím, že dostatečně je tento postoj vyjádřen v úsloví „*co se doma uvaří, má se také doma sníst*“. Rodina byla tabu, které

⁴ Veřejnosti je tento zákon znám spíše pod názvem zákon proti domácímu násilí.

nesmělo být nikým zvenčí prolomeno a narušeno. Časté bylo také přesvědčení, že si za mužovo chování může žena sama a že si takové zacházení zaslouží. Tohle je jeden z nejrozšířenějších mýtů, které se o domácím násilí tradují. Není možné jednoznačně stanovit příčiny, které vedou k domácímu násilí. Probíhají různé průzkumy, jejichž úkolem je vymezit, co k němu vede, ale škála jevů, které se na vzniku násilí podílejí, je tak široká a různorodá, že není možné pregnantně stanovit jedinou příčinu.

Na samých počátcích bylo domácí násilí synonymem pro násilí, kterého se dopouštějí muži na ženách, se kterými je pojil nějaký blízký vztah. Z toho také vyplývaly tehdejší definice domácího násilí, jeho pachatelů, obětí a příčin. Dnes ale je již domácí násilí chápáno mnohem širěji, zvláště vzhledem ke kategorizaci obětí. Partnerské násilí mužů na ženách stále tvoří většinu případů, ale již to není zdaleka jediný druh domácího násilí. Kromě žen jsou dále častými oběťmi také děti, senioři, zdravotně postižení a opomenout nemůžeme ani případy domácího násilí páchaného ženami na mužích nebo násilí páchané v homosexuálních vztazích.

1.2. Četnost domácího násilí – některé statistické údaje

Domácí násilí patří z hlediska výskytu k nejrozšířenějším formám násilí vůbec, s velkou mírou latence. V již zmíněné důvodové zprávě se můžeme dočíst, že v roli ohrožené osoby se ocitá 16 % populace starší 15 let bez rozdílu pohlaví a dále že cca 38 % žen v České republice se v průběhu svého života stalo obětí fyzického nebo psychického násilí ze strany svého partnera.

Novější statistiky týkající se domácího násilí můžeme najít například na stránkách různých neziskových organizací, které se zabývají pomocí obětem domácího násilí. Takovými organizacemi jsou například Bílý kruh bezpečí nebo organizace ROSA. Předmětem statistik jsou různé údaje – od počtu klientek, přes věkový průměr obětí i pachatelů, jejich vzdělání, rodinný stav, počet hovorů na tísňových linkách až po sledování původních rodin obětí a pachatelů za účelem pozorování vlivů domácího násilí na děti, které v takovém prostředí vyrůstají⁵. Některé

⁵ Statistická sonda obětí domácího násilí za rok 2012, kterou vypracovala organizace ROSA, uvádí: „*Dalším sledovaným ukazatelem je původní rodina oběti a pachatele, dokazující transgenerační přenos násilných vzorů chování. Původní rodina je tedy místo, kde dnešní oběti a pachatelé vyrůstali a kde se mohli naučit určité vzory chování. Pokud jde o původní rodinu klientky/oběti domácího násilí, tyto ženy*

statistiky vybrané ze Statistické sondy obětí domácího násilí za rok 2012 vypracované občanským sdružením ROSA jsem uvedla v přílohách této práce.

Jedněmi z prvních, kteří se s oběťmi domácího násilí dostávají do styku, jsou pracovníci Linky důvěry. Jen pro zajímavost – v Třebíči, kde žiji, funguje Linka důvěry STŘED a její vedoucí Tereza Nekulová, mi poskytla následující údaje: v roce 2012 bylo na jejich lince důvěry zaznamenáno 18 kontaktů s problematikou domácího násilí, což představuje 1,24 % všech kontaktů. Pouze jednou se jednalo o klienta, který volal opakovaně, v ostatních případech šlo o prvokontakty.

Domácí násilí má navíc negativní vliv nejen na přímou oběť, ale také na další osoby, které jsou mu přítomny, což bývají nejčastěji děti. Podle dostupných statistik jsou děti přítomny domácímu násilí až v 80 % případů. Obecně bývá vliv domácího násilí na děti bagatelizován a bývají často označovány za „pouhé svědky“ domácího násilí. To je ale značně zjednodušující tvrzení, které zcela opomíjí fakt, že pouhá přítomnost dítěte v situaci, kdy jeden z rodičů fyzicky ubližuje druhému rodiči, uráží ho, zesměšňuje a šikánuje, má na dítě stejně negativní vliv, jako by bylo dítě přímo týráno samo. Kromě psychických problémů, které to dítěti může přinést, je tím ovlivněno také jeho chování v budoucnu, tedy způsob jeho chování k ostatním lidem, zejména k budoucímu partnerovi. Lidé, kteří byli v mládí přítomni násilí mezi rodiči, mají tendence chovat se později ke svým partnerům stejně, popřípadě pokud jsou v opačné roli, tak považují za normální nechat si takové zacházení od partnera líbit. Podle statistiky výše zmíněné Linky důvěry STŘED evidují za loňský rok 73 kontaktů s problematikou syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (syndrom CAN⁶), které zažívá např. psychické a fyzické týrání, sexuální zneužívání, zanedbávání, šikánu.

zažily: rozvod rodičů, některé měly násilnického otce, despotického otce, otce agresivního, závislého na alkoholu, zažily jako děti násilí ze strany svého otce, případně i matky, měly příliš autoritativní rodiče, četné hádky mezi rodiči. Pokud jde o původní rodinu násilného partnera, řada partnerů dopouštějících se nyní domácího násilí na svých ženách, zažila v dětství rovněž násilí svého otce vůči jejich matce, rozvod rodičů, či měli despotického otce, otce agresivního se závislostí na alkoholu, dominantní a despotickou matku, zažili sami násilí ze strany rodičů.“

⁶ Child Abuse and Neglect

1.3. Znaký domácího násilí

Ze shora uvedené definice použité v důvodové zprávě k zákonu o domácím násilí můžeme odvodit tyto základní znaky domácího násilí:

1. opakování a dlouhodobost

Opakování a dlouhodobost patří k základním znakům domácího násilí. K útokům musí docházet opakovaně a po delší dobu. Jeden útok nemá charakter domácího násilí, ať už je jakkoli brutální. Může naplnit skutkovou podstatu např. ublížení na zdraví, ale nikoli skutkovou podstatu týrání osoby žijící ve společné domácnosti podle ustanovení § 199 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen trestní zákoník), což je ustanovení postihující to, čemu říkáme domácí násilí. Často začíná velmi nenápadně (ponižováním, kontrolou, izolací), takže si jeho prvních příznaků oběť často ani nevšimne.

Typické je, že k domácímu násilí nedochází neustále, ale střídají se dvě fáze – fáze násilí je následována fází klidu, někdy také nazývanou fází líbánek, kdy se agresor snaží přesvědčit oběť o tom, že šlo jen o jednorázový útok, že mu pouze „ujely nervy“ a nic takového se už nikdy nebude opakovat. Ovšem jsou to jen plané sliby a po fázi klidu opět přijde fáze násilí.

2. eskalace

Pro domácí násilí je typická postupná eskalace. Pokud není včas zastaveno, narůstá závažnost útoků a stávají se častějšími. V předchozím bodě jsem zmínila dvě střídající se fáze – fáze násilí a fáze klidu. Fáze klidu se stále zkracuje a naopak frekvence a brutalita útoků se zvyšují. Po každém dalším útoku, který oběť strpí, se laťka toho, co si útočník k oběti dovolí, posouvá nahoru.

3. asymetrie vztahu - rozdělení rolí osoby ohrožené a osoby násilné

V případech spadajících pod definici domácího násilí jsou role od počátku rozdělené, je zcela jasné, kdo je agresorem a kdo obětí a toto rozdělení se nemění. Za domácí násilí nepovažujeme hádky a rvačky, při kterých dochází ke střídání rolí nebo jsou role rovné, i když k takovým hádkám dochází opakovaně (typicky je pro tento

jev používán pojem „italská domácnost“). Pokud není tento znak naplněn, nemůžeme mluvit o domácím násilí.

4. společné bydlení

Společné bydlení je dalším základním znakem zakotveným ve skutkové podstatě trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí. Sdílením společného obydlí totiž mezi osobami vzniká zvláštní pouto, specifická forma vzájemné závislosti a je obzvlášť obtížné se přítomnosti násilníka zbavit – nelze ho ze společného obydlí snadno vyhnat a opustit svůj domov a odejít pryč je velmi těžké.

5. neveřejnost

K domácímu násilí dochází zpravidla v soukromí a beze svědků, proto je tak těžké násilníky usvědčit a potrestat. Zpravidla zde nejsou svědci, kteří by mohli podpořit tvrzení oběti. Proto soud stojí před těžkým úkolem posoudit dvě naprosto odlišné výpovědi, které jsou navíc velmi subjektivní. Často dochází také k tomu, že se nikdo o probíhajícím domácím násilí ani nedozví, protože oběť sama pomoc nevyhledá. Problém dokazování domácího násilí se pokusím demonstrovat na případech z praxe v kapitole 5.

6. blízké vztahy a společná propojenost či závislost

K domácímu násilí zpravidla dochází v rodině, popřípadě v partnerském vztahu. Zde je blízký vztah mezi účastníky nepochybný, stejně jako jejich vzájemné propojení a závislost. Partneri nebo členové rodiny žijící spolu v jedné domácnosti jsou spolu spojeni, jeden na druhém může být závislý nejen ekonomicky, ale také psychicky a citově.

Blízký vztah mezi lidmi vzniká ale už samotným společným bydlením. Proto hovoříme o domácím násilí také mezi spolubydlícími v jednom bytě nebo v jednom pokoji na vysokoškolské koleji. I když mezi sebou nemají nijak zvlášť blízký vztah, jejich společným pojítkem je právě ono společné bydlení.

7. dvě tváře násilníka

Pachatelé domácího násilí pochází ze všech socioekonomických, etnických, rasových a náboženských skupin, proto není možné je nějak obecně kategorizovat. Typické je ale to, že se zpravidla jedná o pachatele, kteří navenek vůbec nepůsobí násilnicky. Jejich chování doma se liší od chování na veřejnosti a pro jeho známé je často velmi těžké uvěřit, že ten sympatický, úspěšný a zdvořilý muž se tajně doma dopouští násilí na své partnerce. Světové výzkumy uvádí, že muži ve vyšších funkcích stojí za dvojnásobně vyšším počtem případů bití svých partnerek než muži, kteří fyzicky pracují.

1.4. Druhy domácího násilí

1.4.1. Fyzické násilí

Fyzické násilí zahrnuje nejrůznější útoky namířené proti fyzické stránce člověka. Jeho následky se projevují na tělesné stránce oběti a jsou zpravidla dobře rozpoznatelné a dokazatelné. Patří sem bití (ať už rukou nebo prostřednictvím různých předmětů, jako jsou hole, vařečky, lana apod.), kopání, škrcení, fackování atd.

1.4.2. Psychické násilí

Psychické týrání je nejhorší formou domácího násilí, a to hned z několika důvodů. Za prvé k psychickému týrání dochází v každém případě domácího násilí, protože i fyzické napadání blízkého člověka ho zasahuje také psychicky. Za druhé nezanechává po sobě viditelné stopy, a proto se jen obtížně dokazuje a v důsledku toho těžko trestá. A za třetí jeho následky na psychickém zdraví oběti jsou často katastrofální a velmi dlouho trvá, než se z nich obětí podaří vymanit, pokud se jim to vůbec povede. Typické je ponižování, pohrdání, osočování, vydírání, sledování, bránění přístupu k jídlu nebo ke spánku, ničení věcí apod.

1.4.3. Sexuální násilí

Jedná se vlastně o násilí fyzické, ale vzhledem k jeho zvláštnostem se považuje za samostatnou formu domácího násilí. Mluvíme o něm vždy, když je oběť donucována k jakýmkoli sexuálním praktikám, které vykonávat nechce.

1.4.4. Ekonomické násilí

S extrémní ekonomickou kontrolou ze strany partnera se potýká většina obětí domácího násilí. Některé od něj nedostávají na domácnost žádné peníze, jiné jenom minimum a musí mu ke všemu předkládat účty, je jim bráněno najít si práci, a tudíž nemají možnost si vydělat vlastní prostředky. Dalším projevem tohoto druhu kontroly je zákaz přístupu k účtu nebo nucení platit za pachatele jeho půjčky. Důsledkem je další utvrzování oběti v přesvědčení, že je k ničemu a bez pachatele by se neživila.

1.4.5. Sociální násilí

V případech sociálního násilí neboli sociální izolace se pachatel snaží kontrolovat jakýkoli pohyb oběti a veškeré její kontakty s jinými lidmi. Projevuje se hlavně sledováním, zákazem komunikace s rodinou a přáteli, kontrolováním telefonních hovorů, zpráv a dalších komunikačních prostředků, zamykáním v domě či bytě apod.

2. Vývoj problematiky domácího násilí v právu České republiky

Jak již bylo řečeno, o domácím násilí se dlouhou dobu vůbec nehovořilo. V České republice se o něm otevřeně mluví až od 2. poloviny 90. let 20. století, do té doby to byl problém přehlížený a bagatelizovaný.

Dlouhou dobu bylo podle českého práva možné postihovat domácí násilí až v jeho rozvinutém stadiu, to znamená většinou až ve chvíli, kdy došlo k závažnému ublížení na zdraví nebo dokonce k usmrcení oběti. I když byla k incidentu menší závažnosti přivolána policie, málokdy celá situace vyústila v zahájení trestního stíhání a následné potrestání pachatele.

O rozvíření stojatých vod se v této oblasti snažily především různé neziskové organizace a odborníci. Významně k tomu v roce 2000 přispěla společnost Philip Morris ČR, která oslovila občanské sdružení Bílý kruh bezpečí s nabídkou spolupráce v oblasti podpory osob ohrožených domácím násilím. Byly stanoveny dva hlavní cíle:

vytvořit nabídku nepřetržité a lehce dostupné pomoci ohroženým osobám a zvýšit informovanost společnosti o tomto tématu. Projekt „Domácí násilí“ trval pět let, v jeho rámci začala fungovat DONA linka, která obětem domácího násilí poskytuje nepřetržitou pomoc, proběhla řada osvětových akcí zaměřených na veřejnost, vznikla Aliance proti domácímu násilí, podařilo se rozšířit povědomí a změnit postoje společnosti, a hlavně byly navrženy a částečně také přijaty legislativní změny, jejichž cílem byla komplexní právní úprava pomoci obětem domácího násilí.

2.1. Trestní právo

Zákonem č. 91/2004 Sb. s účinností od 1. 6. 2006 byla do tehdy účinného trestního zákona⁷ přidána nová skutková podstata nového trestného činu - týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě (§215a). Tento trestný čin měl postihovat to, čemu se říká domácí násilí, i když přímo tento pojem zákon přímo nezmiňoval.

Tato úprava znamenala významný krok kupředu a umožňovala alespoň nějaký postih domácího násilí. Již nebylo nutné jednání, které naplnilo znaky domácího násilí, postihovat podle různých skutkových podstat v závislosti na způsobené újmě (ublížení na zdraví, násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci, omezování osobní svobody, vydírání apod.). Ale rozhodně to nebyla úprava dostatečná a komplexní, protože ke komplexnosti nejsou nutné jen změny v trestních zákonech, ale také změny v soukromoprávní oblasti.

Důležité změny přinesl zákon nový trestní zákoník. Ten jednak trestný čin týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě nahradil trestným činem týrání osoby žijící ve společném obydlí a jednak zavedl novou skutkovou podstatu – v § 354 byl nově upraven trestný čin nebezpečného pronásledování, který postihuje jev nazývaný stalking.

K řešení této problematiky se nabízí dva přístupy – přístup represivní nebo přístup preventivní. Projevem represivního přístupu je právě zavedení nové skutkové podstaty, a tudíž kriminalizace tohoto jevu. Druhým přístupem je přístup preventivní,

⁷ zákon č. 140/1961 Sb. (dále jen trestní zákon)

který by měl vést k zastavení domácího násilí prostřednictvím opatření netrestní povahy.

Represivní přístup sám o sobě celý problém neřeší, ani řešit nemůže. Je zaměřen pouze na postih pachatele, přichází tedy ke slovu až v konečných fázích domácího násilí a soustředí se výlučně na potrestání pachatele, zatímco oběti nenabízí žádný způsob ochrany či odborné pomoci do budoucna. Pachatel je sice odsouzen, ale pro oběť tím problém zdaleka nekončí. Musí se se vším vyrovnat, nezdědka během procesu dojde v důsledku necitlivého přístupu orgánů činných v trestním řízení k sekundární viktimizaci, oběť se potýká s psychickými problémy (častým jevem je posttraumatická stresová porucha, stockholmský syndrom a další) a také s problémy bytovými a majetkovými. Jediným preventivním účinkem je hrozba uložení trestní sankce, což ale na pachatele většinou nepůsobí, protože ti spoléhají na to, že se jejich oběť bojí a stydí o situaci s kýmkoli hovořit a že k odborné pomoci nemá přístup.

Proto je za nejlepší a nejúčelnější považována kombinace preventivního a represivního přístupu, kdy dojde k propojení trestního systému se systémem soukromoprávním s důrazem na sociálně-právní pomoc obětem.

Je nutné také připomenout, že trestní právo hraje v systému právního řádu subsidiární úlohu. Vzhledem k uplatňování subsidiarity trestní represe, která je vyjádřena v § 12 odst. 2 trestního zákoníku⁸, se trestní právo uplatní jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiných právních předpisů, tj. zejména podle předpisů práva občanského nebo správního. Proto je třeba klást důraz na celistvost úpravy, aby mohlo dojít k řešení problémů domácího násilí nejen v trestním právu, ale i v dalších právních odvětvích.

2.2. Občanské právo

O komplexní úpravu této problematiky se pokusili poslanci v roce 2004 návrhem č. 828, kterým byl předložen ke schválení zákon na ochranu před domácím násilím⁹. Výsledkem legislativního procesu bylo ovšem pouze torzo návrhu – zákon č. 135/2006.

⁸ § 12 (2) Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.

⁹ Zde mimochodem již byl pojem domácí násilí užít, ale pouze v názvu zákona, v textu se poté už nevyskytoval a zákon neobsahoval ani žádnou definici.

Přestože návrh nebyl přijat v původním znění, přinesl zákon řadu pozitivních změn. Z těch nejvýznamnějších jmenujme zakotvení institutu policejního a soudního předběžného vykazání, pravidla pro všestrannou psychologickou a sociální pomoc a pro intenzivní a efektivní spolupráci mezi policií a intervenčními centry.

Ovšem navrhovaná soukromoprávní ustanovení na úpravu domácího násilí, která byla obsažena v návrhu zákona a která měla být vtělena do zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen občanský zákoník), přijata nebyla. Zejména v majetkové a bytové oblasti je situace v případech domácího násilí komplikovaná, protože není řešena. Především se jedná o to, že společné jmění manželů i společný nájem bytu manžely zanikají až právní mocí rozsudku o rozvodu.

Zákonodárce se tuto situaci snažil vyřešit v novém občanském zákoníku, který v § 751–753 obsahuje zvláštní ustanovení proti domácímu násilí. Podle těchto ustanovení může soud na návrh týraného manžela omezit, popřípadě i vyloučit na určenou dobu (nejdéle na šest měsíců, ale ze zvlášť závažných důvodů je možné na návrh rozhodnout znovu) právo druhého manžela bydlet v domě nebo bytě, kde se nachází rodinná domácnost manželů. Stejně lze postupovat i tehdy, jedná-li se o rozvedené manžele, o manžele či rozvedené manžele, kteří bydlí společně jinde než v rodinné domácnosti nebo v případě společného bydlení jiných osob než manželů.

2.3. Správní právo

Už zde padla zmínka o trestním a občanském právu ve vztahu k domácímu násilí, ale nelze opomenout ani správně právní úpravu. Jak již bylo řečeno, trestní právo má v právním řádu subsidiární úlohu a na řadu přichází až ve společensky škodlivých případech. To ale neznamená, že pokud jednání nedosahuje takové společenské nebezpečnosti, aby mohlo být posouzeno jako trestný čin, je zcela beztrestné. Takové jednání může být posouzeno jako správní delikt – přestupek.

Přestupky jako jediné správní delikty jsou alespoň částečně kodifikovány v zákoně č. 200/1990 Sb., o přestupcích¹⁰ (dále jen přestupkový zákon). Přestupky jsou skutky, které se vyznačují nižším stupněm společenské nebezpečnosti protiprávního

¹⁰ Přestupek je v § 2 zákona definován jako zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v tomto nebo jiném zákoně, nejde-li o jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních právních předpisů anebo o trestný čin.

jednání a k jejich trestnosti postačí zavinění z nedbalosti, není-li výslovně uvedeno, že je třeba úmyslného zavinění. V případě domácího násilí je korespondujícím přestupkem přestupek proti občanskému soužití podle § 49 odst. 1 písm. b), c) přestupkového zákona.

Pokud ke spáchání přestupku dojde mezi osobami blízkými, jedná se o návrhový přestupek. To znamená, že jej lze projednat pouze tehdy, pokud postižená osoba podá návrh na projednání přestupku, a to nejpozději do tří měsíců ode dne, kdy se dozvěděla o přestupku nebo o postoupení věci. Stejně jako u trestných činů, u kterých je dle ust. § 163 zákona č. 141/1961Sb., o trestním řízení soudním (dále jen trestní řád) nutno získat souhlas poškozené osoby, i zde se přenáší odpovědnost za potrestání pachatele na poškozenou osobu, zvyšuje se tím riziko hrozby eskalace domácího násilí a oběť pak často návrh nepodá proto, že se obává zhoršení celé situace, až se pachatel dozví o tom, co udělala.

Za spáchání tohoto přestupku lze uložit pokutu v maximální výši 20.000 Kč, v případě přestupku podle písm. c) lze spolu s pokutou uložit zákaz pobytu.

Kromě zákonů se problematikou domácího násilí zabývají i závazné pokyny policejního prezidenta. Policisté jsou totiž většinou prvními osobami, které s traumatizovanou obětí domácího násilí přijdou do styku, pokud oběť nebo někdo z jejího okolí zavolá na násilníka policii. Aby nedošlo k sekundární viktimizaci oběti a k prohloubení jejího psychického utrpení, je nutné, aby se policisté chovali ohleduplně a profesionálně. Proto je nutné, aby byli v této oblasti dostatečně proškoleni. Z těchto pokynů jmenujme alespoň závazný pokyn policejního prezidenta č. 176/2006 ze dne 27. 11. 2006, jímž se stanoví postup příslušníků Policie ČR v případech domácího násilí, který byl následně nahrazen pokynem č. 200/2008 ze dne 22. 12. 2008, o provádění vykázaní. Základní úprava vykázaní je obsažena v zákoně č. 243/2008 Sb., o Policii ČR (dále jen zákon o Policii), který nově pojal vykázaní jako faktický úkon.

2.4. Intervenční centra

Zákonem č. 29/2007 Sb., kterým byl novelizován zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (dále jen zákon o sociálních službách), došlo ke zřízení azylových

domů s utajenou adresou a intervenčních center, což opět přispělo alespoň k částečné ochraně obětí, které se snaží od násilníka odejít. Jedná se o specializovaná pracoviště poskytující všestrannou základní pomoc osobám ohroženým domácím násilím, a to hlavně v sociálněprávní a psychologické oblasti. Neobrací se na ně ale jenom oběti, které utekly od násilníka, ale jejich pomoc přichází ke slovu zejména v období po policejním vykázání, neboť policisté jsou ze zákona povinni po provedení vykázání doručit kopii úředního záznamu o vykázání nejbližšímu intervenčnímu centru, které následně oběť samo kontaktuje a nabídne ji veškerou dostupnou pomoc.

3. Úprava domácího násilí v trestním právu

Snaha trestně postihnout případy domácího násilí se odrazila v přijetí zákona č. 91/2004 Sb., který novelizoval tehdy účinný trestní zákon a zavedl v § 215a novou skutkovou podstatu trestného činu týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě¹¹.

V roce 2009 byl přijat nový trestní zákoník a ten s účinností od 1. ledna 2010 přinesl novou úpravu tohoto ustanovení v § 199. Oproti původnímu ustanovení § 215a došlo ke zpřesnění terminologie – termín „společně obývaný dům či byt“ byl nahrazen pojmem „společné obydlí“, dále u základní skutkové podstaty došlo ke zpřísnění výměry trestní sazby trestu odnětí svobody a byly zavedeny nové okolnosti podmiňující užití vyšší trestní sazby.

§ 199 tedy nyní zní:

- (1) Kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta.
- (2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

¹¹ § 215a Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě

(1) Kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společně obývaném bytě nebo domě, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvláště surovým způsobem nebo na více osobách, nebo

b) pokračuje-li v páčání takového činu po delší dobu.

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem,
 - b) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví,
 - c) spáchá-li takový čin nejméně na dvou osobách, nebo
 - d) páchá-li takový čin po delší dobu.
- (3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1
- a) těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob, nebo
 - b) smrt.

Můžeme říci, že toto je základní ustanovení, které postihuje domácí násilí komplexně, i když přímo v textu tento pojem výslovně zmíněn není. Kromě tohoto trestného činu se ale samozřejmě můžeme v rámci domácího násilí setkat i s dalšími trestnými činy, které mohou být spáchány v souběhu. Může také dojít k situaci, kdy pachatel nějakým způsobem ublíží osobě, se kterou sdílí společné obydlí, nebo jí ublížením vyhrožuje, ale tento útok nenaplní všechny znaky skutkové podstaty trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí. Potom bude pachatel postížitelný podle ustanovení upravujících jiný trestný čin, např. ublížení na zdraví, těžké ublížení na zdraví, omezování osobní svobody apod. Podrobnějšímu rozboru jednotlivých skutkových podstat se věnuji v následujících řádcích.

3.1. § 199 Týrání osoby žijící ve společném obydlí

Jedná se o základní ustanovení postihující domácí násilí. Objektem tohoto trestného činu je zájem společnosti na ochraně osob před násilím ze strany pachatele, který s nimi žije ve společném obydlí.

Předmětem útoku může být jakákoli osoba sdílející s pachatelem společné obydlí. Nemusí se jednat o osobu blízkou ve smyslu definice trestního zákoníku¹², v textu ustanovení je výslovně uvedeno „osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním

¹² Definici osoby blízké nalezneme ve výkladových ustanoveních trestního zákoníku v § 125 „Osobou blízkou se rozumí příbuzný v pokolení přímém, osvojitel, osvojenec, sourozenec, manžel a partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké jen tehdy, kdyby újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní.

ve společném obydlí“. Specifickým znakem je tedy společné obydlí¹³. Pojem obydlí nahradil termín společně obývaný byt nebo dům, jak ho užíval dřívější trestní zákon. Nový pojem je výstižnější, je možné postihovat také násilí, ke kterému dochází nejen v bytech nebo domech, ale obecně ve veškerých prostorách, které slouží k bydlení lidí – např. chaty, hotely, ubytovny, vysokoškolské koleje a podobně. Takovým společným obydlím ovšem není nájemní dům, ve kterém pachatel a oběť užívají každý samostatný byt a společně užívají pouze společné prostory jako např. chodbu nebo sušárnu.

Důraz na společné obydlí je kladen proto, že sdílením společného obydlí vzniká mezi pachatelem a obětí specifická forma vzájemné závislosti, která vyplývá hlavně z toho, že oběti mají zpravidla ztíženou možnost dané obydlí opustit a násilí uniknout. Nesmíme to ale chápat tak, že toto ustanovení postihuje pouze jednání, ke kterému dochází přímo ve společném obydlí. Právě naopak, pokud je splněn znak faktického sdílení společného obydlí mezi pachatelem a obětí, není důležité, zda k násilí dochází v tomto obydlí nebo například na společné dovolené, na chatě atd. I v těchto případech je možné pachatele postihnout podle ustanovení § 199.

Je nutné také pojem společné obydlí odlišovat od pojmu společná domácnost, který je vymezen v občanském zákoníku v § 115 takto: „*Domácnost tvoří fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby.*“ Společná domácnost je užším pojmem než společné obydlí, pro spáchání trestného činu dle § 199 trestního zákoníku není podstatné, zda dochází ke společnému vedení domácnosti, tj. zda pachatel a oběť spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby, důležitý je zde faktický stav společného bydlení, ať už je jeho důvodem jakýkoli titul – spoluvlastnictví nemovitosti, nájemní či podnájemní vztah, faktické společné bydlení v rámci rodiny apod.

O společném uhrazování nákladů nemluvíme tam, kde osoby bydlí ve společném obydlí, ale se svými příjmy hospodaří každý samostatně. Proto se tato skutková podstata vztahuje například i na týrání rozvedené manželky, která nevede společnou domácnost s bývalým manželem, ale stále spolu z různých důvodů žijí v jednom bytě. Ve chvíli, kdy skončí společné bydlení, skončí také páchaní tohoto trestného činu, i když pachatel v násilí na oběti pokračuje. V takovém případě je potom nutné pro potrestání pachatele

¹³ Pojem obydlí je definován ve výkladových ustanoveních trestního zákoníku v § 133 „*Obydlím se rozumí dům, byt nebo jiná prostora sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející.*“

použit jiných skutkových podstat, které trestní zákoník nabízí, např. ublížení na zdraví, nebezpečné pronásledování atd.

Problematikou společného bydlení se zabýval i Ústavní soud ve svém nálezu III. ÚS 1812/08 ze dne 26. 6. 2008: „*Tato závislost může být založena nejen faktickou neschopností oběti sdílené obydli opustit (např. z důvodů ekonomických, jež jí neumožňují se odstěhovat), ale může jít o určitý typ závislosti sociální a psychické, jež vzniká mezi blízkými osobami a zabraňuje poškozenému, aby soužití s pachatelem ukončil. Jak již v souladu s dosavadní judikaturou uvedly obecné soudy obou stupňů, pro posouzení existence společného soužití pachatele a poškozené je rozhodující faktický stav. Z provedeného dokazování vyplynulo, že stěžovatel nebyl v bytě, kde žila poškozená s jejich společnými dětmi, úředně hlášen, ani s poškozenou nevedl společnou domácnost ve smyslu § 115 obč. zákoníku. K závěru o naplnění znaku soužití ve společně obývaném domě nebo bytě dle § 215a odst. 1 tr. zák. však lze dospět i tehdy, pokud pachatel do obydli poškozené pravidelně dochází, často se tam zdržuje, běžně tam přespává a sdílí tak trvalým způsobem s poškozenou její soukromí. Jde o stav, kdy si pachatel v obydli může počínat „jako doma“, tzn. má zde práva jako domácí osoba, jako člen rodiny a nikoli jako pouhý host. Takový stav musí mít trvalý, resp. dlouhodobý charakter. Není však podstatné, zda se pachatel ze sdíleného obydli i na poměrně dlouhá období vzdaluje, popř. zda má vlastní byt, z něž do obydli poškozené dochází.“*

Dále se nesmí jednat o týrání osoby, která byla pachateli svěřena – tj. například o týrání dítěte. Potom pachatel naplňuje skutkovou podstatu trestného činu týrání svěřené osoby podle § 198 trestního zákoníku a toto ustanovení je ve vztahu k § 199 ve vztahu speciality.

Objektivní stránka tohoto trestného činu spočívá v tom, že pachatel osobu, která s ním žije ve společném obydli, týrá. Pojem týrání není definován zákonem, ale praxe pod tímto pojmem rozumí zlé nakládání s osobou blízkou nebo jinou osobou žijící s pachatelem ve společném obydli, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které tato osoba pociťuje jako těžké příkoří¹⁴. Týrání může být fyzické i psychické – nejčastěji dochází k bití (rukou nebo různými předměty), kopání, pálení, vyhrožování, omezování osobní svobody, odpírání potravin,

¹⁴ R11/1984 (s. 83-85), R 20/1984-I

spánku, vystavování extrémním situacím – např. zavírání oběti na balkoně nebo na chodbě před bytem, probouzení během spánku apod. Nevyžaduje se, aby předmětné jednání vedlo ke vzniku následků na zdraví oběti, ale musí jít o jednání, které týraná osoba pro jeho krutost, bezohlednost nebo bolestivost pociťuje jako těžké příkoří.

Co se týká trvalosti, tu je nutno posuzovat v závislosti na intenzitě zlého nakládání. Čím je intenzita útoků nižší, tím se pro trvání násilí vyžaduje delší doba. Není vyloučeno, aby zákonný znak „*po delší dobu*“ byl naplněn již dobou několika měsíců.

Spáchat tento trestný čin může pouze speciální subjekt – pachatelem může být pouze osoba žijící s týranou osobou ve společném obydlí.

Z hlediska subjektivní stránky je ke spáchání třeba úmyslu.

Za spáchání tohoto trestného činu je možné při kvalifikaci podle základní skutkové podstaty udělit trest odnětí svobody v rozmezí šesti měsíců až dvou let. V dalších dvou odstavcích nalezneme dvě kvalifikované skutkové podstaty, při jejichž naplnění může být udělen trest odnětí svobody v délce dva až osm let, respektive pět až dvanáct let. Podmínkou naplnění kvalifikované skutkové podstaty podle odstavce 2 je buď spáchání činu uvedeného v odstavci 1 zvláště surovým nebo trýznivým způsobem, způsobení těžké újmy na zdraví, spáchání tohoto činu nejméně na dvou osobách nebo páčání tohoto činu po delší dobu.

Zvláště surový a zvláště trýznivý způsob týrání není definován přímo v trestním zákoníku, jeho definici přináší až komentáře k zákonu:

„Zvláště surovým způsobem se rozumí zlé nakládání s týranou osobou s výraznou mírou brutality, která se vymyká z rámce běžného u většiny trestných činů tohoto druhu; půjde např. o pálení rukou dítěte nad plamenem plynového sporáku, o pálení žehličkou na břicho týrané osoby, o polížení genitálu týrané osoby kyselinou nebo o opakované tlučení týrané osoby do modřin, které nejsou ještě zhojeny, apod. Pokud jde o zavinění, postačí ve vztahu k tomuto znaku nedbalost.“

„Zvláště trýznivý způsob týrání na rozdíl od surového způsobu, který spočívá zejména v krutosti použitého mechanismu, se projevuje dopadem použitého násilí při týrání na samotnou oběť a jejího subjektivního prožívání útoku pachatele. Oběť je vystavena bolestem na hranici snesitelnosti trvajícím třeba i po kratší dobu, nebo sice méně intenzivním, ale zato uskutečňovaném po delší dobu. Z hlediska zavinění postačí

*nedbalost. Pachatel nemusí vědět, že jde o zvlášť surový způsob týrání, ale postačí, že se zřetelem na okolnosti případu a své subjektivní dispozice to vědět měl a mohl.*¹⁵

Na rozdíl od předchozích dvou pojmů je pojem těžká újma na zdraví definován přímo v trestním zákoníku v § 122 odst. 2¹⁶. Ale je třeba rozlišovat, zda došlo ke způsobení těžké újmy úmyslně nebo z nedbalosti. Podle ustanovení § 199 odst. 2 písm. b) bude čin posuzován pouze tehdy, pokud dojde ke způsobení těžké újmy na zdraví z nedbalosti, při úmyslném způsobení těžké újmy bude čin posuzován jako souběh trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí s trestným činem těžkého ublížení na zdraví dle ustanovení § 145 trestního zákoníku.

Pro naplnění kvalifikačního znaku spáchání činu nejméně na dvou osobách musí být čin spáchán jedním skutkem na dvou nebo více poškozených.

Již vlastní týrání se vyznačuje určitým trváním, proto pro naplnění kvalifikačního znaku páchaní činu po delší dobu se musí jednat o dobu trvání řádově v měsících¹⁷.

Stejně jako musí z nedbalosti dojít ke způsobení těžké újmy na zdraví, aby se posuzovala podle ustanovení § 199, musí z nedbalosti dojít i ke způsobení smrti. Pokud je smrt způsobena úmyslně, jedná se o souběh s trestným činem vraždy podle § 140 trestního zákoníku.

3.2. § 198 Týrání svěřené osoby

Na rozdíl od § 199 trestního zákoníku toto ustanovení upravuje případy, ve kterých dochází k týrání osoby, která byla pachateli svěřena do výchovy nebo péče:

¹⁵ ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 2 sv., s. 1744 s. ISBN: 978-80-7400-428-5.

¹⁶ (2) Těžkou újmou na zdraví se rozumí jen vážná porucha zdraví nebo jiné vážné onemocnění. Za těchto podmínek je těžkou újmou na zdraví

- a) zmrzačení,
- b) ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti,
- c) ochromení údu,
- d) ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí,
- e) poškození důležitého orgánu,
- f) zohyždění,
- g) vyvolání potratu nebo usmrcení plodu,
- h) mučivé útrapy nebo
- i) delší dobu trvající porucha zdraví.

¹⁷ R 58/2008

„(1) Kdo týrá osobu, která je v jeho péči nebo výchově, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.“

§ 198 je ve vztahu k § 199 ustanovením speciálním, souběh těchto dvou trestných činů není možný. V případě, že obětí bude osoba, která je pachateli svěřena do výchovy nebo péče, bude pachatel postížen dle ustanovení § 198.

Druhý a třetí odstavec se shodují s druhým a třetím odstavcem § 199, jejichž výklad byl podán výše. Co se týká definice pojmů, jsou také stejné jako v předchozím případě. Snad jen k pojmu týrání lze dodat, že k němu může dojít i opominutím péče, k níž byl pachatel povinen, pokud se o sebe svěřená osoba vzhledem ke svému věku nebo zdravotnímu stavu není schopna sama postarat.

Objektem tohoto trestného činu je zájem společnosti na ochraně osob, které vzhledem ke svému věku nebo z jiných důvodů jsou v péči nebo výchově jiných osob.

Předmětem útoku je dítě nebo osoba zletilá, která z nějakého důvodu byla svěřena do péče jiné osoby (např. jde o osoby staré, nemocné nebo invalidní, které se o sebe nemohou postarat samy). Jde-li o zletilou osobu, rozhodující je její faktický stav, tedy ne to, zda byla zbavena způsobilosti k právním úkonům či byla tato její schopnost omezena. Pod pojmy péče a výchova chápeme nejen péči rodičů o nezletilé děti, ale jakoukoli jinou péči nebo výchovu, ať už je jejím důvodem trvalý či přechodný vztah, bez ohledu na to, zda byl založen právní úpravou, úředním rozhodnutím, pracovní smlouvou či jinou smlouvou (např. péče učitele o děti, které mu byly svěřeny, nebo děti v péči osob, které se o ně starají po dobu dovolené rodičů), nebo třeba konkludentním činem (např. kamarádka fakticky pečuje o svoji známou, která se pro nemoc není schopna o sebe postarat sama).

Pachatelem může být jen fyzická osoba. Opět zde mluvíme o tzv. speciálním subjektu - přímým pachatelem může být jen ten, komu byla osoba, kterou týrá, svěřena do péče nebo výchovy. Může se jednat nejen o rodiče, ale také o další příbuzné, učitele, vychovatele, trenéry a další osoby, kterým bylo např. dítě svěřeno na nějakou dobu na hlídání apod.

Ze subjektivní stránky je třeba úmyslu.

3.3. § 354 Nebezpečné pronásledování

Nebezpečné pronásledování je trestným činem poměrně novým, zavedeným až novým trestním kodexem účinným od 1. ledna 2010. Důvodem vzniku této nové skutkové podstaty byla nutnost umožnit trestně stíhat chování, které je běžně označováno jako stalking. Stalking je podobně jako domácí násilí fenoménem posledních dvou desetiletí. Stejně jako legislativa upravující domácí násilí se v posledních letech masově šíří anti-stalkingová legislativa. Ještě rychleji než právní úprava, kterou by měly být postiženy všechny možné druhy tohoto jednání, se ovšem šíří možnosti, jakými se dá stalking provádět. Se stále narůstající variabilitou komunikačních možností vzrůstají i možnosti, jak člověka pronásledovat a obtěžovat. V dnešní době komunikačních technologií není problém sledovat a obtěžovat člověka prostřednictvím mailu, facebooku, twitteru a dalších sociálních sítí. Aby byla trestněprávní úprava funkční, musí na všechny tyto objevující se možnosti legislativa pružně reagovat.

Výraz stalking byl poprvé použit v 90. letech ve Spojených státech amerických a rychle se v odborné literatuře rozšířil. Doslovně ho lze přeložit jako „pronásledovat“ nebo také „stopovat divou zvěř“. Je to celkem výstižné pojmenování, protože oběť stalkingu si velmi často připadá přesně jako ta lovná zvěř, kterou pronásleduje lovec.

Stalking je zpravidla definován jako způsob chování, kdy se pachatel – stalker zaměří na konkrétní osobu, kterou neustále vyhledává, pronásleduje, obtěžuje, posílá jí dárky, často jí také vyhrožuje, fyzicky ji napadá, uráží a tím v ní vzbuzuje pocit strachu¹⁸.

I před přijetím nového trestního kodexu existovaly v České republice možnosti, jak postihovat chování zahrnuté dnes pod pojem nebezpečné pronásledování, úprava ale nebyla komplexní a dostatečně nereflektovala podstatu a charakteristické rysy tohoto problému. Efektivita proto nebyla valná. V současné úpravě je tento trestný čin zahrnut v hlavě X. mezi trestnými činy proti pořádku ve věcech veřejných, i když by

¹⁸ Za jeden z prvních pokusů o vymezení definice stalkingu je považováno vymezení amerických autorů Meloye a Gottharda z poloviny 90. let, kteří pod toto označení zahrnuli úmyslné, zlovolné a opakované pronásledování a obtěžování jiné osoby.

ze své podstaty mohl být zahrnut i v hlavě II. mezi trestnými činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství. Důvodem tohoto zařazení je to, že chráněným objektem je zde především nikým a ničím nerušené mezilidské soužití. Navíc v předchozím paragrafu je upraven trestný čin nebezpečného vyhrožování.

Objektivní stránkou tohoto trestného činu je takové jednání, kterým pachatel jiného dlouhodobě pronásleduje způsoby taxativně vymezenými v písmenech a) až d) prvního odstavce a navíc je toto jednání způsobilé v pronásledovaném vzbudit důvodnou obavu o jeho život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob jemu blízkých.

Sankcí za spáchání tohoto deliktu je trest odnětí svobody v délce až jednoho roku nebo trest zákazu činnosti. Přísněji (odnětím svobody na šest měsíců až tři roky) bude pachatel potrestán, pokud tento čin spáchá vůči dítěti nebo těhotné ženě, se zbraní nebo nejméně se dvěma osobami. Vždy se tedy dle ustanovení § 14 odst. 2 trestního zákoníku bude jednat o přečin.

Předmětem tohoto trestného činu může být každý člověk, nezávisle na jeho sociálním postavení, osobnosti, náboženství, rase a pohlaví¹⁹.

V tomto případě může být pachatelem kdokoli, nemusí se jednat o speciální subjekt, z hlediska zavinění je vyžadován úmysl.

Zákon v textu ustanovení hovoří o „dlouhodobém pronásledování“, přičemž taxativně vyjmenovává jeho formy. Důležitým společným rysem všech vyjmenovaných forem negativního jednání je záměr pachatele obtěžovat konkrétní osobu tak intenzivně, až to narušuje její psychickou, popř. i fyzickou integritu. Při pronásledování není nutná bezprostřední přítomnost pachatele na stejném místě, na jakém se nachází oběť. Může jít i o přítomnost zprostředkovanou – např. pomocí mobilního telefonu nebo internetu. K vynucení kontaktu s obětí není třeba použití násilí.

Konkrétní způsoby jednání, které naplňují pojem nebezpečného pronásledování, zahrnují široké spektrum jednání. Patří sem vyhledávání osobní blízkosti, neustálé posílání dopisů, zahlcování SMS zprávami, posílání nevyžádaných emailů, dopisů a vzkazů, vyhrožování, pronásledování, omezování v obvyklém způsobu života, projevy násilí vůči oběti, sexuální obtěžování apod.

¹⁹ I když podle výzkumů jsou častějšími oběťmi ženy, nejčastěji bývalé partnerky nebo ženy osamělé.

Mluvíme-li v této souvislosti o dlouhodobosti postihovaného jednání, znamená to přinejmenším několik vynucených kontaktů nebo pokusů o ně. To znamená, že o naplnění této skutkové podstaty nemůžeme hovořit v případě, kdy se jedná o ojedinělý nebo náhodný projev chování, které sice oběť pociťuje jako nepříjemné a nežádoucí, ale zůstane pouze u tohoto jediného projevu. Zpravidla jde o chování soustavné, vytrvalé, prováděné systematicky a různými způsoby, často nebezpečnost a intenzita projevů graduje. Čím větší je frekvence pronásledování, tím kratší může být časové období, po které situace trvá, aby bylo možné dané pronásledování prohlásit za dlouhodobé.

Cílem pachatelova jednání je dostat oběť zcela do svého vlivu a změnit, nebo dokonce i zcela zničit, její obvyklý způsob života.

3.3.1. Formy pronásledování vyjmenované v § 354

a) vyhrožování ublížením na zdraví nebo jinou újmou poškozenému nebo jeho osobám blízkým

U vyhrožování není důležité, zda výhrůžka skutečně u poškozeného vyvolala důvodnou obavu. Podstatné je to, že byla objektivně způsobilá takovou obavu vzbudit. Přihlíží se i k dalším okolnostem – k chování pachatele, k povaze a nebezpečnosti výhrůžek a také k subjektivnímu pocitu poškozeného, k tomu, jaký vliv na něj výhrůžka měla. Pachatel nemusí poškozenému vyhrožovat osobně, stačí, když poškozenému adresuje výhrůžku takovým způsobem, u kterého si je vědom, že se o ní poškozený dozví.

b) vyhledávání osobní blízkosti poškozeného nebo jeho sledování

Sledování zahrnuje celou škálu způsobů obtěžování, pronásledování, doprovázení, dotírání, pozorování apod. Opět se zde neposuzuje reálné vyvolání důvodné obavy, stačí pouhá odůvodněná možnost ji vyvolat.

c) vytrvalé kontaktování poškozeného prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jinak

Zde je míněn tzv. cyberstalking – opakované zasilání nevyžádaných mailů, spamů, nevyžádané a nechtěné zprávy na chatu, šíření pomluv a lživých informací

na facebooku, twitteru a dalších portálech, záměrné posílání počítačových virů. Patří sem ale také tradičnější způsoby kontaktování – neustálé telefonování (často jde o anonymní telefonáty s obscénním a výhrůžným obsahem), posílání SMS zpráv, dopisů, vzkazů apod.

d) omezování poškozeného v jeho obvyklém způsobu života

V tomto případě je rozhodující vždy to, jak celou situaci vnímá poškozený. Důležitý je jeho subjektivní pocit újmy, která mu byla nežádoucími zásahy pachatele způsobena, ať už se jedná o zásahy do osobního, rodinného nebo profesního života, případně do všech těchto sfér najednou. I přes tento rozhodují vliv subjektivního pocitu poškozeného je nutné jeho hledisko určitým způsobem korigovat a objektivizovat, aby nedocházelo k výrazným nepoměřům při posuzování podobných případů jen proto, že stejné jednání někdo vnímá citelněji než jiný.

e) zneužití osobních údajů poškozeného za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu

Ke zneužití musí dojít za účelem získání kontaktu na poškozeného, tento účel je pro klasifikaci činu podle tohoto písmene stěžejní. Není ale podstatné, zda ke kontaktu skutečně dojde, rozhodné je, že došlo ke zneužití osobních údajů se stanoveným účelem. Co je to osobní údaj vymezuje § 4a) zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů.

3.4. § 171 Omezování osobní svobody, § 170 Zbavení osobní svobody

Trestné činy omezování osobní svobody a zbavení osobní svobody spolu úzce souvisí. U obou je chráněným objektem svoboda volného pohybu člověka a také svoboda v rozhodování člověka o svém pohybu. Objektivní stránka je charakterizována tím, že pachatel jinému bez oprávnění brání v užívání osobní svobody a ve volném rozhodování o vlastním pohybu.

V případech domácího násilí dochází častěji k omezování osobní svobody, zbavení osobní svobody není příliš běžné. Rozdílným znakem těchto dvou trestných

činů je délka omezení osobní svobody a obtížnost osvobození se. Zbavení osobní svobody trvá delší dobu, osvobození je při tom zvláště ztížené a obtížné, svým charakterem je podobné uvěznění. Na rozdíl od toho omezování osobní svobody je definováno jako zásah, jímž se znemožňuje svobodný pohyb člověka třeba jen na poměrně krátkou dobu. Délka trvání omezení tak není podstatná, důležité je, že bránění je takového druhu, že je poškozený může jen těžko překonat. Proto mohou být za omezování osobní svobody pokládány i situace, které jsou svým charakterem a závažností naprosto odlišné. Za omezování osobní svobody se považuje například svírání v náručí nebo držení paží, na druhé straně ale také uzamčení oběti v místnosti nebo v autě, spoutání apod. V situacích domácího násilí dochází často k tomu, že pachatel oběť nepouští bez svého doprovodu z domova, častým jevem je také vyhazování oběti z bytu na chodbu nebo jejich zavírání na balkoně či v jedné místnosti bytu.

Sankcí za spáchání tohoto trestného činu je trest odnětí svobody v délce až dvou let, při naplnění dalších podmínek a přitěžujících okolností se sazba zvyšuje, nejvyšší možnou je odnětí svobody až na 10 let, pokud byla tímto činem způsobena smrt nebo pokud byl čin spáchán v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu.

3.5. § 185 Znásilnění

Na úvod bych chtěla předeslat, že úprava trestného činu znásilnění postupem času prošla značnou změnou, a to hned v několika ohledech. Podle úpravy v trestním zákoníku (a podle předešlých úprav českých a československých) je možné dopustit se znásilnění i na vlastním manželovi/manželce, na rozdíl od staré rakouské úpravy v trestním zákoníku z roku 1852, kde předmětem útoku u trestného činu smilstva nemohla být vlastní manželka. Za povšimnutí stojí, že při zmínce o současné úpravě jsem použila termín vlastní manžel/manželka, zatímco při popisu staré rakouské úpravy jsem řekla, že předmětem útoku nemohla být vlastní manželka. Není to tím, že bych něco opomenula, ale jde o to, že až do novely trestního zákona, kterou provedl zákon č. 144/2001 Sb. s účinností od 1. května 2001, mohla být předmětem útoku u trestného činu znásilnění (dříve smilstva) pouze žena a znásilnění muže bylo posuzováno jako

trestný čin vydírání. Tím samozřejmě docházelo k nežádoucí dichotomii a rozlišování spáchání v podstatě stejného činu na osobách různého pohlaví. Dalším negativním důsledkem bylo, že za trestný čin vydírání bylo možné udělit nižší trestní sazbu než za trestný čin znásilnění, proto znásilnění spáchané na mužích nemohlo být potrestáno stejně jako znásilnění spáchané na ženách.

Znásilnění je jedním z nejvíce traumatizujících trestných činů vůbec, který na obětech zanechává dlouhodobé následky. Prožitá trauma se ještě násobí, pokud pachatelem je osoba, která je oběti blízká a od které by takové zacházení nečekala – manžel, přítel, partner, druh.

Trestný čin znásilnění je v trestním zákoníku upraven v hlavě III. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Společným chráněným objektem těchto trestných činů je právo člověka svobodně se rozhodovat o svém sexuálním životě. Jak už jsem řekla, podle dnešní úpravy je možné spáchat znásilnění na kterémkoli člověku bez ohledu na pohlaví nebo na to, zda jsou pachatel a oběť spolu v určitém svazku – jsou to manželé, partneři, žijí spolu jako druh a družka apod. Proto může ke znásilnění dojít i při domácím násilí. Problematický je fakt, že dle ustanovení § 163 trestního řádu ke stíhání pachatele za znásilnění osoby, která k němu je nebo byla ve vztahu manžela/manželky, je nutný souhlas poškozeného. A tento souhlas lze i dodatečně odvolat. Proto je často znásilnění u domácího násilí nepostiženo, protože oběť buď souhlas vůbec nedala, nebo ho sice dala, ale později z různých důvodů vzala zpět. Více se této problematice budu věnovat v kapitole 4.

Aby bylo možné kvalifikovat čin jako trestný čin znásilnění, musí dojít ke dvojímu jednání – k násilí a k pohlavnímu styku. Objektivní stránka je totiž charakterizována tím, že pachatel násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí jiného k pohlavnímu styku, nebo k takovému činu zneužije bezbrannosti jiného. Pachatel při tom musí překonat vážně míněný, opravdový odpor oběti, k dosažení pohlavního styku musí dojít proti vůli znásilňované osoby. Proto se za znásilnění nepovažuje, když oběť odpor pouze předstírá nebo po počátečním odporu k pohlavnímu styku nakonec svolí dobrovolně. Naopak pokud se oběť přestane bránit kvůli tomu, že nemá jiné východisko, že její odpor je beznadějný nebo ze strachu, stále se o znásilnění jedná.

Za stav bezbrannosti je považován takový stav, ve kterém poškozená osoba nemůže klást odpor, a není podstatné, zda se poškozená osoba dostala do stavu bezbrannosti v důsledku svého tělesného stavu nebo zásahem jiné osoby než pachatele.

Znásilnění je dokonáno vykonáním pohlavního styku. Pojem pohlavní styk je chápán široce, nerozumí se jím jenom soulož, ale také pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží a jakýkoli způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby. I toto je odlišné od dřívějších úprav, neboť dříve bylo znásilnění trestné pouze ve formě soulože a jiné formy pohlavních styků byly postižitelné toliko jako vydírání.

V základní skutkové podstatě je možné uložit trest odnětí svobody na šest měsíců až pět let, přísněji je postižitelné např. spáchání znásilnění souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží, na dítěti nebo se zbraní.

3.6. § 175 Vydírání

Tímto trestným činem je chráněno svobodné rozhodování člověka. Objektivní stránka spočívá v tom, že někdo nutí jiného k tomu, aby něco konal, opominul nebo strpěl, a to násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy. Nevyžaduje se, aby pachatel dosáhl toho, co požaduje – trestný čin je dokonán již samotným použitím násilí nebo pohrůžky.

Pod pojmem násilí se v tomto případě chápe použití fyzické síly k překonání nebo zamezení kladeného nebo očekávaného odporu, i když kladení odporu poškozeným není podmínkou. Násilím je třeba působit na vůli napadeného, ale není třeba, aby směřovalo přímo proti osobě vydíraného, může být zaměřeno na jinou osobu nebo věc, pokud je jejich prostřednictvím vyvíjen nátlak na poškozeného.

V případě pohrůžky způsobením jiné těžké újmy se může jednat o hrozbu způsobení majetkové újmy, újmy na cti a dobré pověsti nebo může jít i o hrozbu zahájení trestního stíhání, a to i v případě, že poškozená osoba žádný trestný čin nespáchala. Konkrétně v případech domácího násilí jsou pachatelé ve většině případů výborní manipulátoři a dokážou oběť, často neznalou právních předpisů, přesvědčit o tom, že její jednání je trestným činem, za který může být odsouzena k dlouhému trestu

odnětí svobody a předtím stráví několik měsíců ve vazbě. Dochází také k tomu, že prostředkem vydírání jsou společné děti. Pachatel oběť vydírá pohrůžkou, že pokud od něj odejde nebo ho udá, zařídí, aby jejich děti soud svěřil do péče jemu a ona je už nikdy neuvidí apod. V jednom níže uvedeném případě z praxe pachatel vyhrožoval své oběti únosem jejího syna a podpálením auta.

Pachatelem může být kdokoli, po subjektivní stránce je třeba úmyslného zavinění.

Trestem je odnětí svobody u základní skutkové podstaty na šest měsíců až čtyři roky, ale tento trestný čin obsahuje poměrně bohatý výčet okolností podmiňujících užití vyšší trestní sazby, maximem je až 16 let odnětí svobody při způsobení smrti oběti.

Speciálními případy vydírání jsou omezování osobní svobody vyznání podle § 175, znásilnění podle § 185 odst. 1 aliena první a sexuální nátlak podle odst. 1 alinea první, neboť v těchto případech jsou prostředky stejné, ale cíl je užší. Ale protože už ve skutkové podstatě těchto trestných činů je vydírání zahrnuto, nepostihuje se v těchto případech v souběhu s těmito trestnými činy.

3.7. § 145 Těžké ublížení na zdraví, § 146 Ublížení na zdraví

Objektem je lidské zdraví, které chápeme jako normální tělesné i duševní funkce organismu. Objektivní stránka je charakterizována ublížením na zdraví, přičemž zákon rozlišuje dva stupně – těžké ublížení na zdraví a ublížení na zdraví. Kritériem dělení je stupeň závažnosti způsobené újmy. Definice obou pojmů je obsažena v § 122 trestního zákoníku. Podrobně rozebírat každé ustanovení tohoto paragrafu by bylo mimo zaměření této práce, proto se spíše než na rozbor jednotlivých pojmů týkajících se ublížení na zdraví a těžké újmy na zdraví zaměřím spíše na vztah mezi trestným činem týrání osoby žijící ve společném obydlí a ublížením na zdraví.

Při domácím násilí dochází k ublížení na zdraví v obou formách poměrně často. Objektivní stránka tohoto trestného činu je charakterizována týráním, ať fyzickým nebo psychickým. A při fyzickém týráním pochopitelně často dochází k újmě na zdraví, která už se dá postihovat jako trestný čin, ať již podle ustanovení § 146 nebo podle § 145, popř. podle § 148 nebo 147, pokud je újma způsobená z nedbalosti. Při způsobení újmy na zdraví během domácího násilí tuto újmu zpravidla posuzujeme jako vedlejší a méně

významný následek hlavní trestné činnosti, tj. týrání oběti. Proto většinou při souběhu trestných činů týrání osoby žijící ve společném obydlí a ublížení na zdraví dochází k faktické konzumpci méně závažného trestného činu tím závažnějším.

Souběh je možný u způsobení úmyslné těžké újmy na zdraví nebo dokonce smrti.

3.8. § 337 Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání

Tento trestný čin nesouvisí přímo s pácháním domácího násilí, k jeho spáchání může dojít pouze ve zcela specifickém případě, a to tehdy, je-li pachateli uloženo vykázání nebo předběžné opatření. Z toho vyplývá i to, že pachatelem tohoto trestného činu může být pouze osoba, které se rozhodnutí přímo týká, v případě vykázání pouze osoba vykázaná. Institutu vykázání se budu podrobněji věnovat v následující podkapitole, teď se pokusím stručně rozebrat tento trestný čin.

V trestním zákoníku je upraven v hlavě X. Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, stejně jako výše zmíněný trestný čin nebezpečného pronásledování. Objektem těchto trestných činů je široká škála celé řady společenských zájmů a hodnot nezbytných k řádnému fungování demokratického právního státu a k ochraně veřejnosti. Chráněným objektem u trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání je zájem na řádném výkonu rozhodnutí soudů a dalších orgánů veřejné moci a na řádném provedení a dodržování vykázání. Je třeba úmyslu.

Abychom mohli jednání posoudit jako trestný čin, musí se pachatel opakovaně nebo závažně dopustit jednání, kterým chce zmařit vykázání nebo předběžné opatření, které mu bylo nařízeno. Protože zákon výslovně zmiňuje závažné nebo opakované jednání, můžeme z toho dovodit, že trestné není každé jednání, i když vykonané v rozporu s vykázáním nebo předběžným opatřením. Za závažné jednání je považováno jednání, které může u ohrožené osoby vyvolat obavu o život, zdraví či svobodu. Pokud mluvíme o opakovaném jednání, znamená to jednání, ke kterému došlo alespoň podruhé. V případě opakovaného jednání se ale nemusí jednat o závažné jednání, oba (minimálně) útoky mohou být méně závažného charakteru, nemusí se ani jednat o totožná jednání. Důležité je pouze to, že k jednání došlo nejméně dvakrát a s cílem narušit účel těchto opatření. K trestnosti takového jednání není nutné, aby skutečně

došlo ke zmaření vykázaní nebo předběžného opatření, stačí pouze to, že pachatel jednal za účelem zmařit.

Český právní řád zná dvě způsoby, jak dočasně zabránit útočnickovi v kontaktu s obětí – vykázaní rozhodnutím Policie České republiky dle ustanovení § 44 a násl. zákona o Policii a vykázaní jako formu předběžného opatření uloženého soudem dle § 74b zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen občanský soudní řád).

3.8.1. Vykázání

Institut vykázaní byl do českého právního řádu zaveden zákonem na ochranu proti domácímu násilí. Vzorem pro českého zákonodárce byla rakouská úprava, podle níž je institut vykázaní v českém právu konstruován. Jeho smyslem je preventivně chránit oběť domácího násilí před dalším nebezpečím, které jí potenciálně hrozí ze strany pachatele. Prostředkem této ochrany je možnost krátkodobě vykázat násilnou osobu z místa, ve kterém spolu se svojí obětí žije.

Vykázání představuje opatření subsidiární povahy, proto se použije jen tehdy, pokud nelze ochrany a bezpečnosti ohrožené osoby dosáhnout jinak. Navíc je možné ho použít pouze v případech, kde lze důvodně předpokládat (například s ohledem na předcházející útoky), že dojde k dalšímu nebezpečnému útoku na život, zdraví nebo svobodu oběti. Protože vykázaní není trestněprávním úkonem, je možné vykázat násilnou osobu i tehdy, jestliže její jednání nelze charakterizovat jako trestný čin.

Přínos tohoto institutu je zřejmý. Do přijetí zákona na ochranu proti domácímu násilí neexistovala žádná možnost, jak oběti zajistit, že okamžitě po odjezdu policie nebude opět sama konfrontována s pachatelem, se kterým sdílí společný byt. Takže i když došlo k tomu, že byla k incidentu přivolána policie, vše bylo sepsáno a zaznamenáno, po odjezdu policistů byla oběť ponechána v přítomnosti násilníka a stále pod psychickým tlakem, co se ještě může stát. Navíc dle ustanovení § 163 trestního řádu je k řadě trestných činů spáchaných na osobě blízké nutný souhlas oběti se stíháním. A oběť může i zpětně vzít svůj souhlas zpět. Takže i když v přítomnosti policistů se stíháním souhlasila, často byl tento souhlas po nějaké době vzat zpět. Teď při existenci institutu vykázaní mohou policisté pachatele okamžitě vykázat z bytu až na deset dní. Tím oběť získá dost času na sebrání sil, pochopení

vlastní situace a uspořádání svých záležitostí, může vyhledat odbornou pomoc, podat žádost o rozvod manželství a hlavně může podat trestní oznámení a návrh na vydání soudního předběžného opatření. Pozitivním znakem vykázání je také to, že k jeho použití policisté přistupují na základě svého vlastního uvážení, bez ohledu na vůli a přání oběti. Nedochozí tak k další traumatizaci oběti. Samozřejmě není možné ohrožené osobě zákonem přikázat, aby vztah poznamenaný domácím násilím ukončila, díky pravomoci policie o vykázání rozhodnout bez vůle ohrožené osoby je ale možné poskytnout takové osobě dostatek času a klidu na to, aby svou situaci bez nátlaku z jakékoli strany zvážila. Navíc se vykázání nyní provádí faktickým úkonem, není k němu třeba žádného rozhodnutí²⁰. Policista pouze vydá potvrzení o provedení vykázání a doručení tohoto potvrzení vykázané osobě je vykázání provedeno. Vykázaná osoba má možnost podat námitky proti vykázání, a to buď přímo na místě, nebo písemně příslušnému krajskému ředitelství policie ve lhůtě tří dnů.

Jistým problémem vykázání je, že při něm dochází k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod násilné osoby, zejména do práva na nedotknutelnost obydlí a do ochrany vlastnického práva. Ale je nutné poukázat na to, že k zásahu do těchto ústavně zaručených práv a svobod dochází v zájmu jiných základních lidských práv. Listina základních práv a svobod České republiky v čl. 7 deklaruje právo na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí a zákaz krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení, čl. 8 zase zaručuje osobní svobodu. A právě tato ústavními zákony zaručená práva ohrožené osoby jsou domácím násilím porušována. Ústavní zákony sice přímo nepočítají s omezením základních práv a svobod, podle judikatury Ústavního soudu je ovšem možné jedno základní právo nebo svobodu omezit v zájmu jiného základního práva či svobody²¹. Navíc možnost omezení osobní svobody

²⁰ Podle původního znění zákona činila policie vykázání rozhodnutím podle správního řádu ve zjednodušeném řízení – rozhodnutí se vydávalo bez projednání věci, bylo ústní a účinné od okamžiku sdělení vykazované osobě. Na základě zkušeností z praxe bylo v novém zákoně o Policii ČR (zákon č. 273/2008 Sb.) upraveno vykázání již nikoli jako rozhodnutí dle správního řádu, ale jako faktický úkon.

²¹ Podmínky omezení základního práva či svobody ve prospěch jiného podrobněji rozebírá nálezy Ústavního soudu ČR č. 4/94 Sb., vyhlášen pod č. 214/1994 Sb.: „*K omezení základních práv či svobod, i když jejich ústavní úprava omezení nepředpokládá, může dojít v případě jejich kolize. Základní je v této souvislosti maxima, podle které základní právo či svobodu lze omezit pouze v zájmu jiného základního práva či svobody. V případě závěru o opodstatněnosti priority jednoho ze dvou v kolizi stojících základních práv je nutnou podmínkou konečného rozhodnutí rovněž využití všech možností minimalizace zásahu do druhého z nich. Tento závěr lze odvodit i z ustanovení čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, a sice v tom smyslu, že základních práv a svobod musí být šetřeno nejenom při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod, nýbrž analogicky rovněž v případě jejich vzájemné kolize.*“

předpokládá Listina také v čl. 14 odst. 3 a v čl. 12 odst. 3. Omezení vlastnického práva ze zákona je přípustně v čl. 11 odst. 4 Listiny. Ze všech zmíněných okolností jasně vyplývá, že vykázáním nedochází k omezení nebo dokonce odejmutí vlastnického práva jako takového, nýbrž pouze k omezení jeho výkonu po omezenou dobu.

Vykázání trvá 10 dní²². Délka deseti dnů byla zvolena na základě rakouských zkušeností. Pokud během těchto deseti dnů podá oprávněná osoba návrh k civilnímu soudu na vydání předběžného opatření dle § 76b občanského soudního řádu, prodlouží se automaticky doba vykázání až do dne nabytí právní moci rozhodnutí, kterým o tomto návrhu rozhodl soud. Vzhledem k zachování objektivit je podle zákona nutná při vykázání přítomnost nezúčastněné osoby. Za takovou osobu je považována osoba, která nemá žádný příbuzenský ani jiný obdobný poměr k vykazované či chráněné osobě. Nemůže jí být policista. Její přítomnost není vyžadována pouze v případě, že hrozí nebezpečí z prodlení.

Rozhodnutí policisty, který vykázání provádí, je účinné od okamžiku, kdy bylo prokazatelně sděleno osobě, proti které směřuje²³. Vzápětí musí vykázaná osoba opustit prostor, který policista vymezil v potvrzení o vykázání²⁴. Součástí vykázání je také zákaz vstupu do tohoto prostoru a povinnost zdržet se jakéhokoli styku a kontaktování poškozené osoby. Vykázaná osoba má právo si ze společného obydlí vzít věci, které slouží její osobní potřebě, doklady, cennosti a věci, které potřebuje pro výkon svého zaměstnání nebo podnikání. V této souvislosti je nutné se zmínit o jediné výjimce, kdy má tato osoba právo se během vykázání vrátit do společného obydlí. Touto výjimkou je situace, kdy si za přítomnosti policisty přijde pro výše uvedené věci, pokud si je nemohla odnést při uložení vykázání.

Dalším pozitivním efektem vykázání je, že se díky tomu o domácím násilí v konkrétní domácnosti dozví i další povolané instituce. Policista je totiž povinen do 24 hodin od vstupu do obydlí zaslat kopii úředního záznamu příslušnému intervenčnímu centru a soudu, který je příslušný k rozhodnutí o návrhu na vydání předběžného opatření. Navíc pokud je v obydlí přítomna nezletilá osoba, zašle policista kopii také příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

²² Desetidenní lhůta je počítána od chvíle prohlášení vykázání, nikoli až od oznámení vykázané osobě. Protože vykázaná osoba nemusí být vykázání přítomna, je možné, že se o svém vykázání dozví až zpětně.

²³ Může dojít k vykázání i v nepřítomnosti vykázané osoby.

²⁴ Rozloha prostoru, ze kterého je násilná osoba vykázaná, je určena individuálně v každém případě, s ohledem na celkovou situaci a zajištění bezpečnosti ohrožené osoby.

3.8.2. Předběžné opatření soudu

Institut předběžných opatření je upraven v hlavě II. občanského soudního řádu Předběžná opatření a zajištění důkazu. Podle obecného ustanovení § 74 může předseda senátu nařídit předběžné opatření, je-li třeba, aby byly zatímně upraveny poměry účastníků, nebo je-li obava, že by výkon soudního rozhodnutí byl ohrožen. Občanský soudní řád upravuje několik druhů předběžných opatření, resp. několik situací, ve kterých je možné předběžné opatření vydat. V situaci domácího násilí je používáno předběžné opatření dle § 76b občanského soudního řádu., který je svou konstrukcí podobný institutu policejního vykázání, jen s delšími účinky.

Návrh na vydání předběžného opatření může podat osoba, která se cítí být jednáním účastníka, proti kterému návrh směřuje, vážně ohrožena na životě, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti. O návrhu rozhoduje předseda senátu místně příslušného soudu²⁵. Předběžným opatřením může být účastníku nařízeno zejména, aby

- a) opustil společné obydlí, jeho bezprostřední okolí, nezdržoval se ve společném obydlí nebo do něj nevstupoval;
- b) nevstupoval do bezprostředního okolí společného obydlí nebo obydlí navrhovatele a nezdržoval se tam;
- c) se zdržel setkávání s navrhovatelem;
- d) se zdržel nežádoucího sledování a obtěžování navrhovatele jakýmkoli způsobem.

Z textu ustanovení vyplývá, že předběžné opatření se může použít nejen v situaci, kdy spolu oběť a pachatel sdílí jeden byt, ale i v situaci, kdy tomu tak není. Pouze opatření podle písm. a) je vázáno na společné bydlení, pro použití opatření podle dalších písmen není tato okolnost nutná.

Délka předběžného opatření je jeden měsíc od jeho vykonatelnosti, lze ji ale prodloužit. Pokud bude podán návrh na prodloužení předběžného opatření, neskončí lhůta dříve, než soud o prodloužení rozhodne. Prodloužit předběžné opatření je možné v případě, že před uplynutím lhůty jednoho měsíce je zahájeno řízení ve věci samé. Maximální doba trvání předběžného opatření je 1 rok od okamžiku jeho nařízení. Při zvažování prodloužení předběžného opatření musí vzít soud v úvahu zejména trvání

²⁵ Místně příslušným soudem je dle ustanovení § 74 odst. 5 občanského soudního řádu okresní soud, v jehož obvodu je nebo byl dům, byt, místnost nebo jiný prostor společně obývaný s navrhovatelem.

stavu ohrožení navrhovatele, obsah a důvody podaného návrhu na zahájení řízení ve věci samé, majetkové či jiné poměry účastníků (včetně vlastnických a jiných vztahů ke společnému obydlí) atd. Usnesení, kterým bylo nařízeno předběžné opatření, je vykonatelné vyhlášením. Pokud k vyhlášení nedošlo, je vykonatelné, jakmile bylo vydáno.

I když jsou si instituty vykázání policejního a vykázání prostřednictvím předběžného opatření soudu v mnoha ohledech podobné, pro vydání kladného rozhodnutí o návrhu na předběžné opatření není podmínkou předchozí vykázání podle zákona o Policii.

Instituty vykázání a předběžného opatření výrazně napomohly zlepšení situace obětí domácího násilí, ale pouhé jejich zakotvení v zákonech k řešení celého problému nestačí. Uzákonění těchto institutů je pouze prvním krokem, na který navazují další. A ty už jsou výraznou měrou ovlivněny lidským faktorem – aby byly tyto instituty řádně a dostatečně využívány, záleží hlavně na přístupu a informovanosti policistů, soudců, dalších institucí, které zde hrají nějakou roli, a v neposlední řadě také na široké veřejnosti.

4. Trestně procesní aspekty problematiky domácího násilí

Trestní řízení je upraveno zákonem č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). Obecně je ochrana obětí v trestním řízení značně podceněna a nedostatečně zajištěna. V případech domácího násilí je celý problém násoben blízkým vztahem pachatele a oběti, je zde větší hrozba sekundární viktimizace oběti a také hrozí pokračování různých forem násilí ze strany pachatele.

Situace by se měla změnit 1. srpna 2013, kdy vstoupí v účinnost zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (dále jen zákon o obětech trestných činů). Tento zákon byl přijat s cílem zlepšit postavení obětí trestných činů, významně novelizuje trestní řád a přináší řadu změn, například předběžné opatření v trestním řízení předběžného opatření, o jehož zavedení usilovala

odborná veřejnost již delší dobu. Více o tomto zákoně a o změnách, které přináší, je pojednáno v podkapitole 4.2.

4.1. Ustanovení § 163 a 163a trestního řádu

Hlavním problémem současné trestně procesní úpravy v oblasti domácího násilí je dispozitivní právo poškozeného zakotvené v § 163 trestního řádu. V tomto ustanovení, které představuje výjimku ze zásady oficiality, je vyjmenována celá škála úmyslných trestných činů, jejichž stíhání je možné pouze se souhlasem poškozeného, pokud jsou poškozený a pachatel osobami blízkými. Trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí mezi nimi sice není, ale kromě toho je tam celá řada jiných trestných činů, které jsou páchané v souvislosti s domácím násilím.

Mezi tyto trestné činy patří úmyslné ublížení na zdraví (§ 146), omezování osobní svobody (§ 171 odst. 1, 2), vydírání (§ 175 odst. 1), porušování domovní svobody (§ 178), sexuální nátlak (§ 186 odst. 1, 2), neoprávněný zásah do práva k domu, bytu nebo nebytovému prostoru (§ 208), nebezpečné vyhrožování (§ 353), nebezpečné pronásledování (§ 354) a další. Již jsem se zmínila, že souhlasu poškozeného je třeba i pro stíhání znásilnění, pokud jsou (nebo v době spáchání činu byli) pachatel a oběť manželi, partery nebo druhy. Toto je zvláště palčivé, protože často dochází k tomu, že řada znásilnění v partnerských vztazích není potrestána. Přispívá k tomu také zažitě přesvědčení některých lidí, že manžel/manželka by měli být druhému manželovi po vůli bez ohledu na vlastní přání.

Zavedení § 163 se jeví jako pochopitelné, díváme-li se na ně jako na projev snahy poškozeného ochránit před problémy, které by mu trestní stíhání osoby, která je mu blízká a ke které má nějaký bližší vztah, přineslo. Stíhání takové osoby by poškozenému mohlo ublížit více než samotný trestný čin, který na něm byl spáchán. Jenže v praxi se stává, že je díky tomuto ustanovení na poškozeného přesouvána odpovědnost za potrestání pachatele. Místo aby se poškozenému ulevilo, je na něj naloženo další břemeno ve formě zodpovědnosti za to, co s pachatelem – tedy jemu blízkým člověkem – dále bude. Pachateli to také dává možnost přemlouvat poškozeného nebo mu dokonce vyhrožovat s cílem dosáhnout odepření souhlasu se stíháním nebo jeho zpětvzetí. Takže zatímco by trestní řízení a celý proces jemu

předcházející měly směřovat k pomoci oběti a potrestání pachatele, dochází k sekundární viktimizaci oběti, zhoršování její psychické situace a jejímu zatěžování dalším rozhodnutím. Na druhé straně pachateli je umožněno se trestnímu stíhání a případnému odsouzení legálně vyhnout.

Odvolat svůj souhlas může poškozený kdykoli od chvíle, kdy ho udělil, až do chvíle, než se soud odebere k závěrečné poradě. Je zde tedy více než dostatečně dlouhá doba na to, aby pachatel mohl vyvíjet na poškozeného nátlak ve svůj prospěch. Těžko bude poškozený takovému tlaku odolávat, zvláště když je z nějakého důvodu nucen ke každodennímu kontaktu s pachatelem. Zavedení institutu vykázání sice problém v některých případech odstranilo, ale stále jsou zde ještě mezery.

Navíc má poškozený na udělení souhlasu pouze lhůtu, kterou mu stanoví orgán činný v trestním řízení. Ze zákona musí být tato lhůta přiměřená, ale nejvýše třicetidenní. Po marném uplynutí lhůty již souhlas dát nelze. Naopak vzít souhlas zpět lze až do doby, než se senát odebere k závěrečné poradě, což je značně disproporční.

Vyřešit tento problém se zákonodárce pokusil přidáním § 163a, ve kterém specifikoval výjimky, kdy není souhlasu poškozeného k trestnímu stíhání třeba. Trestní řízení tedy v těchto případech proběhne bez zjišťování, zda s ním poškozený souhlasí či ne. Těmito výjimkami jsou případy, kdy

- a) byla trestným činem způsobena smrt;
- b) poškozený není schopen dát souhlas pro duševní chorobu nebo poruchu, pro kterou byl zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebo pro kterou byla jeho způsobilost k právním úkonům omezena;
- c) poškozený je mladší patnácti let;
- d) z okolností je zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůzkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností.

Problémem je v těchto případech hlavně dokazování v případě prokazování, zda byl souhlas vzat zpět v tísní a na nátlak pachatele. Hodně záleží na ochotně orgánu činného v trestním řízení zjišťovat, proč najednou oběť bere svůj souhlas zpět. Proto by bylo lepší, kdyby došlo ke změně § 163 a byl zúžen, resp. změněn, výčet trestných činů, k jejichž stíhání je nutný souhlas poškozeného. Ideální by bylo, kdyby z tohoto výčtu byly odstraněny všechny úmyslné trestné činy násilné povahy.

Pokud poškozený souhlas se stíháním nedá nebo ho vezme zpět, je trestní stíhání nepřipustné podle § 11 odst. 1 písm. i) trestního řádu a pachatel vyvázne bez trestu a v případech domácího násilí není ojedinělé, že se vrátí do společné domácnosti s obětí a násilí pokračuje.

4.2. Zákon o obětech trestných činů

Zákon o obětech trestných činů bude účinný od 1. 8. 2013. Přijímán byl se záměrem zlepšit postavení obětí trestných činů, zejména zacházení s nimi, poskytovat jim potřebnou pomoc a zajistit dostatečnou informovanost o probíhajícím trestním řízení. Zákon jednak upravuje práva obětí trestných činů, poskytování peněžité pomoci obětem trestných činů státem, vztahy mezi státem a subjekty, které poskytují služby obětem trestných činů, a jednak obsahuje změny souvisejících zákonů, hlavně trestního řádu.

Zákon rozšiřuje práva obětí trestných činů, která můžeme rozdělit do několika skupin – právo na poskytnutí odborné pomoci, právo na informace, právo na ochranu před hrozícím nebezpečím, právo na ochranu soukromí.

Celá jedna hlava zákona je věnována podpoře subjektů poskytujících pomoc obětem trestných činů. Tyto subjekty mohou získávat již nyní akreditace podle zákona o sociálních službách, nyní bude možné podle zákona o obětech udělovat akreditace pro poskytování právních informací a na restorativní programy. Dojde ke zřízení registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů.

Co se týká novely trestního řádu, dochází k prohlubování rozdílů mezi obětí trestného činu a poškozeným podle § 43 trestního řádu a k jejich přesnějšímu vymezení²⁶.

²⁶ Poškozený je jedním ze subjektů trestního řízení a zároveň stranou v trestním řízení, může jím být i osoba právnická. Kdežto za oběť se zjednodušeně řečeno považuje fyzická osoba, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví, nebo pozůstalá osoba po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, splňuje-li zákonné podmínky.

Podrobnější rozlišení upravuje důvodová zpráva k zákonu o obětech: „Z výše uvedeného vyplývá, že neexistuje přísné dělítko mezi pojmy poškozeného a oběti. Jde o různé pohledy. Hovoří-li se o poškozeném, má se na mysli především subjekt trestního řízení se všemi procesními právy, které mu trestní řád přiznává, především za účelem dosažení účelu trestního řízení. Mluví-li se o oběti, zdůrazňuje se fakt, že v důsledku trestného činu (činu jinak trestného) vznikla fyzické osobě újma, a proto by trestným činem postižená osoba měla mít taková práva, která zajistí, že s ní bude zacházeno s ohledem na způsobenou újmu, ze strany státu jí bude nabídnuta a popř. poskytnuta určitá péče, a alespoň

Výrazným pozitivním přínosem by pro oběti domácího násilí mělo být zakotvení práva na ochranu před druhotnou újmou. Tu definuje zákon v § 2 jako újmu, která nebyla oběti způsobena trestným činem, ale vznikla v důsledku přístupu Policie České republiky, orgánů činných v trestním řízení a dalších orgánů veřejné moci, zdravotnických zařízení, subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, znalců, tlumočnicků, obhájců a sdělovacích prostředků k ní.

Za zmínku stojí i zavedení prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život (vzor v institutu „victim impact statement“ používaném v zahraničí), které by za prvé mělo přimět oběť uvědomit si, jaký dopad na ni trestný čin měl, a odradit ji od dalších pokusů o nový a lepší život s násilníkem, za druhé by mělo soudcům pomoci vyhodnotit vliv trestného činu na oběť a za třetí by mělo pomoci pachateli uvědomit si, čeho se dopustil.

Pro oběti domácího násilí bude vítanou změnou zavedení trestních předběžných opatření (§ 88b–88o TR), která je možné po splnění zákonných podmínek uložit již v průběhu trestního řízení po zahájení trestního stíhání. Mezi těmito opatřeními je totiž také zákaz styku s poškozeným, zákaz vstupu do společného obydlí obývaného s poškozeným do a jeho bezprostředního okolí, zákaz zdržovat se v takovém obydlí. Účelem je stejně jako u předběžných opatření v občanském soudním řízení předběžně upravit poměry a styk obviněného s obětí, aby tento nemohl pokračovat ve své trestné činnosti nebo aby byla odstraněna její příčina nebo podmínka. Podmínkou pro uplatnění předběžných opatření je dostatečně odůvodněné podezření ze spáchání úmyslného trestného činu a potřeba ochrany poškozeného nebo společnosti z hlediska nebezpečí pokračování nebo opakování trestné činnosti.

O předběžných opatřeních rozhoduje soud a v přípravném řízení předseda senátu na návrh státního zástupce nebo u vybraných opatření státní zástupce, a to usnesením, proti kterému je přípustná stížnost, která ale nemá odkladný účinek.

Předběžné opatření trvá, dokud to vyžaduje jeho účel a dokud trvá důvod vazby, nejdéle však do uplynutí nejvyšší přípustné celkové doby vazby v trestním řízení.

Umožněním uložit předběžné opatření v trestním řízení dojde ke zjednodušení současného stavu, neboť nyní je nutné vést pro vydání předběžného

v některých případech jí bude újma kompenzována. Proto může (a zpravidla bude) mít oběť i postavení poškozeného v trestním řízení“

opatření zvláštní občanské soudní řízení paralelně s řízením trestním, což přináší oběti další komplikace a ztěžuje jí to situaci.

5. Případy

V zimním semestru 5. ročníku jsem absolvovala stáž na trestním úseku Obvodního soudu pro Prahu 2. V jejím rámci jsem dostala možnost nahlédnout do spisů týkajících se domácího násilí, a proto jsem se rozhodla některé z těchto případů použít ve své diplomové práci, trestněprávně je rozebrat a ukázat na nich znaky domácího násilí v praxi, právní kvalifikaci spáchaných činů, problémy s dokazováním, úvahy soudu při stanovování trestu apod. Celkem bylo od roku 2005 u tohoto soudu řešeno 12 případů domácího násilí, tj. případů souzených podle § 215a trestního zákona, resp. § 199 trestního zákoníku, a pouze v jednom z nich byla obžalovanou žena. Z těchto 12 jsem si pro svoji práci vybrala čtyři.

Nejdříve ve čtyřech podkapitolách popíši skutkový děj každého případu a poté v závěrečné kapitole shrnu trestněprávní aspekty všech z nich a pokusím se na nich demonstrovat jednak shodné znaky všech případů, a jednak samozřejmě také odlišnosti a variabilitu.

Pro zjednodušení jsou pachatelé ve smyslu § 12 odst. 7 trestního řádu v celém textu označeni jako obvinění.

5.1. I čtyři měsíce násilí stačí

Jedná se o novější případ, pachatel byl obviněn již podle nového trestního zákoníku, tzn. šlo o trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí dle § 199 odst. 1. Poškozenou v tomto případě byla družka obviněného.

Násilí trvalo od srpna do listopadu 2012, v březnu 2013 byla podána obžaloba a na konci dubna 2013 již byl vynesena rozsudek. Obviněný byl odsouzen k souhrnnému trestu nepodmíněného odnětí svobody v délce 20 měsíců (kromě trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí byl totiž obžalován a odsouzen zároveň také za trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání).

Obviněný svoji družku chorobně podezřívá z nevěry, soustavně (nejdříve tak jedenkrát za týden, později denně) ji slovně i fyzicky napadal. Při útocích jí způsoboval četné podlitiny, jednou ji dokonce pořežal nožem na ruce. Z telefonu jí vymazal všechny kontakty kromě rodiny a kontroloval jí hovory i SMS zprávy.

Nikdy se k činu nepřiznal, tvrdil, že poškozená lže a mstí se mu za to, že se jí snažil pomoci ze závislosti na drogách a alkoholu. Přiznal, že jí bránil chodit ven, ale prý jenom tehdy, když požila nějakou návykovou látku a on se bál, že se venku ztratí nebo se jí něco stane.

Stejně jako spousta dalších obětí domácího násilí se poškozená nikomu nesvěřila a se svými zraněnými nikdy nebyla u lékaře, protože se obviněného bála. Brzy již ale nebyla schopná zakrývat následky fyzického násilí (modřiny, odřeniny a další poranění), navíc se z jejich domácnosti začaly ozývat hádky tak často a hlasitě, že se i sousedé začali zajímat o to, co se v bytě děje. Upozornění sousedů vždy vedlo alespoň k dočasnému uklidnění situace.

K celé věci bylo vyslechnuto několik svědků, hlavně sousedé z domu. Nikdo z nich nepotvrdil slova obviněného o tom, že by poškozená byla závislá na alkoholu nebo drogách, naopak vyšlo najevo, že obviněný sám často pije alkohol, a dokonce užívá kokain.

Velkou váhu přiložil soud výpovědi poškozené, neboť její svědectví se v základních attributech po celou dobu shodovalo a při znaleckém zkoumání byla označena za věrohodnou osobu. Bylo na ní patrné, že ji prožité násilí velmi zasáhlo a během hlavního líčení na ní byl patrný velký strach z obviněného. Projevoval se u ní syndrom týrané osoby, typicky minimalizovala skutečné následky domácího násilí (svá zranění, intenzitu útoků), ze všeho obviňovala v první řadě sebe, dlouhou dobu jí trvalo, než se odhodlala a zavolala policii. Sama přiznala, že bez pomoci sousedky by k tomu vůbec nenašla odvahu. Dokonce ještě v době, kdy probíhalo vyšetření znalcem, i přes své obavy z obviněného připouštěla, že nevyklučuje návrat k obžalovanému. Snažila se ho omlouvat a tvrdila, že není zlý člověk, je pouze agresivní, pokud se napije a vezme si léky.

Ze znaleckého posudku obviněného vyplynulo, že netrpí žádnou duševní chorobou nebo poruchou, situačně se u něj může uvolňovat agresivní jednání, ale

nebyly u něj zjištěny závislosti na alkoholu nebo jiných psychotropních látkách. V době útoků jednal zcela při smyslech, mohl své jednání ovládat.

5.2. Dva roky v pekle

V tomto případě se domácí násilí projevilo snad ve všech podobách zmiňovaných v této práci – jako násilí fyzické, psychické, ekonomické i sociální. Trvalo dlouhou dobu – nejméně dva roky, postupně eskalovalo, pachatel se neomezoval pouze na to, že poškozenou bil rukou a vulgárně jí nadával, ale k bití používal různé předměty, ponižoval poškozenou, vyhrožoval jí smrtí i zabitím jejího syna, tahal ji za vlasy, škrtil, dusil apod., došlo dokonce i ke znásilnění.

Intenzita a hrubost útoků se postupně stupňovaly a zkracovaly se časové úseky mezi jednotlivými útoky. Zatímco zpočátku mezi nimi byly intervaly měsíční, v konečné fázi nebyly delší než tři dny, často i kratší. Pro názornost uvedu několik případů, které byly v obžalobě i následném rozsudku výslovně popsány:

- dusil poškozenou polštářem proto, že mu neodpověděla na pozdrav, mlátil ji pěstí do hlavy a rval jí z hlavy chomáče vlasů;
- na dovolené ji zavřel na balkoně, odkud ji odmítl pustit, i když jí bylo špatně z horka a nedostatku vody, navíc vyšel před dům na ulici a odtud ji pozoroval; propustil ji až poté, co se mu za své údajné nevhodné chování omluvila a poprosila jej o odpuštění;
- když mu řekla, že chce jejich vztah ukončit, odvezl ji již za tmy na skládku, tam ji vykopal z auta, vyhrožoval jí, že ji zabije a že skončí v těch odpadcích, protože sama je odpad, že tady zůstane a chcípne, protože z toho živá nevyvázne, pokud zamýšlený rozchod nepřehodnotí, což mu v obavách o svůj život přislíbila; když se dala na útěk, pronásledoval ji v autě, najížděl na ni, a když spadla do odpadků, tak ji zase bil, a až když se téměř nehýbala, natlačil ji do auta a odvezl pryč;
- vyházel jídlo, které na Štědrý den uvařila, protože prý bylo hnusné;
- kolem 22:00 hodiny, když už spala, protože v tu dobu brala antibiotika a léčila si zápal plic, ji vytáhl z postele proto, že nestála u dveří a nevíkala ho, jak si přál; musela vstát a obsloužit ho;

- posílal jejím jménem urážlivé maily klientům její cestovní agentury, heslem zablokoval počítač, který poškozená používala ke své práci;
- v zuřivosti tloukl do věcí kladivem, proto se poškozená i se synem ukryla v synově pokoji, odkud je obviněný nechtěl pustit, poškozená poté poslala SMS zprávu kolegyni, jež následně přivolala hlídku policie, která obviněného odvedla z bytu pryč. Jenže ho pustila před domem, takže ten se po chvíli vrátil, vypnul v bytě elektřinu, bouchal do dveří a domáhal se vpuštění do bytu, poté vstupní dveře polil hořlavinou a zapálil je, vzápětí napadl souseda, který přišel uhasit dveře a na pomoc poškozené. Poté obviněný odešel z domu a poškozené posílal výhružné SMS zprávy, že takto bude hořet i její auto před domem, hrozil únosem syna;
- vynucoval si na ní sex, i když se mu bránila.

Obviněn byl ze spáchání trestného činu týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě či domě (§ 215a ods. 1, 2 písm. a), omezování osobní svobody (§ 231 odst. 1), porušování domovní svobody (§ 238 odst. 1, 2), násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci (§ 197a odst. 1), poškozování cizí věci (§ 257 odst. 1) a znásilnění (§ 241 odst. 1). Celé řízení trvalo poměrně dlouhou dobu, obžaloba byla podána 2. 1. 2007, rozsudek soudu I. instance byl vydán v březnu 2007, proti němu se ale obviněný odvolal. Proběhlo odvolací řízení, ve kterém Městský soud v Praze sice rozsudek soudu I. instance zrušil, ale obviněného znovu shledal vinným. Proto podal obviněný dovolání k Nejvyššímu soudu. Ten pro špatnou právní kvalifikaci, resp. pro špatné uvedení odstavce a písmene u trestného činu ublížení na zdraví, rozsudek opět zrušil a věc vrátil Městskému soudu v Praze k rozhodnutí²⁷.

Ten konečně rozsudkem ze srpna 2008 rozhodl a uznal obviněného vinným ze spáchání trestného činu ublížení na zdraví podle § 221 odst. 1, 2, písm. c), týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě podle § 215a odst. 1, 2 písm. a), b), a ze znásilnění podle § 241 odst. 1. Odsouzen byl k úhrnnému trestu nepodmíněného odnětí svobody v trvání 6 let.

²⁷ Proti skutkovým zjištěním neměl Nejvyšší soud žádných výhrad, přikázal, aby Městský soud projednal věc v takovém rozsahu, aby mohl učinit ve věci zákonu odpovídající rozhodnutí o vině ve zrušené části a o trestu a náhradě škody.

Až při posledním veřejném zasedání před Městským soudem se obviněný ke všemu přiznal a svého jednání litoval, do té doby svoji vinu popíral. V důsledku svého přiznání omezil své odvolání pouze na výrok o trestu, neboť byl přesvědčen, že na něj bylo působeno již výkonem vazby a částí trestu, kterou vykonal v době od vynesení původního rozsudku Městského soudu do zrušení tohoto rozsudku Nejvyšším soudem²⁸. Vzhledem k přiznání obviněného a k tomu, že nahradil poškozené škodu, navrhl zmírnění trestu i státní zástupce.

Kromě svého přiznání byl ovšem usvědčen také výpovědí poškozené, kterou soud i na podkladě znaleckého posudku hodnotil jako věrohodnou. Vlastně před žádným soudem, který danou věc projednával, nebyly pochybnosti o tom, že se daný skutek stal a že jej spáchal obviněný, řešila se pouze právní kvalifikace, délka trestu a rozsah jednání, které bude možné postihnout.

Sklony k agresivitě poškozeného jsou patrné i z výpovědí jeho předchozích manželek, bylo zde i několik přímých svědků, kteří násilné chování obviněného k poškozené dosvědčili.

Odvolací soud musel přihlédnout k tomu, že některá jednání byla spáchána v dubnu 2004, tedy před účinností novely trestního zákona, která zavedla skutkovou podstatu týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě. Proto v některých případech nebylo možné obviněného uznat vinným a bylo nutné zrušit rozsudek soudu I. instance, který k této okolnosti nepřihlédl.

Jednání obviněného bylo uznáno za velmi společensky nebezpečné, neboť ho páchal zvláště surovým způsobem a pokračoval v takovém jednání delší dobu. Navíc u poškozené v důsledku jeho jednání vznikla posttraumatická stresová porucha, která vedla k významnému omezení v jejím obvyklém způsobu života, přičemž další prognózu nemoci a případnou otázku trvalých následků nelze vyloučit.

Paradoxní na celé věci je to, že z vazby a později z výkonu trestu si obviněný (a posléze odsouzený) s poškozenou dopisoval, a to i přes soudní zákaz ji jakýmkoli způsobem kontaktovat. Několikrát jí také z vazby telefonoval, což poškozenou prý velmi rozrušilo, na druhou stranu na dopisy mu odpovídala a k jeho prosbám

²⁸ Obviněný strávil ve vazbě rok a jeden měsíc, poté 10 měsíců ve výkonu trestu, než Nejvyšší soud k dovolání rozsudek zrušil, poté tři měsíce opět ve vazbě – až do vynesení konečného rozsudku Městským soudem v srpnu 2008, den poté nastoupil do výkonu trestu.

o odpuštění a návrhům toho, jak si časem zařídí nový a lepší život, se nestavěla negativně.

V květnu 2011 z výkonu trestu podmíněně propuštěn a byla mu stanovena zkušební doba v délce 3 let.

5.3. Italská domácnost ≠ trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí

V této kauze byl manžel obviněn z toho, že přibližně 15 let psychicky týral svoji manželku. Týrání spočívalo zejména v tom, že ji vulgárně napadal, doma i na veřejnosti ponižoval, vysmíval se jí, že je hloupá a vydělává málo peněz, rozkazoval jí, co má či nemá dělat. Psychické týrání bylo občas doprovázeno i fyzickými útoky. Protože k činu došlo ještě za účinnosti trestního zákona, byl obviněn podle § 215a odst. 1 z týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě.

Obžaloba byla podána v srpnu 2005, v prosinci 2005 byl rozsudkem obvodního soudu zproštěn obžaloby, proti čemuž ale podala státní zástupkyně odvolání. Odvolací soud rozsudek I. instance zrušil a vrátil věc k novému projednání a rozhodnutí. Důvodem bylo, že soud I. stupně si neujasní, zda skutek, pro který byla podána obžaloba, se skutečně nestal, či zda je prokázána alespoň část skutku uvedeného v obžalobě a zda v této části je možno spatřovat zažalovaný trestný čin či přestupek.

V novém projednávání případu obvodní soud opět rozhodl o zproštění obžaloby.

Obviněný se po celou dobu hájil tím, že se necítí vinen a popisovaných jednání se nedopustil. Dle jeho tvrzení manželka vždy měla svůj názor na společný život a jejich manželství nikdy nefungovalo tak, jak by mělo. Poškozená často pobývala mimo domov, během společného soužití se opakovaně odstěhovala ze společné domácnosti a zase se do ní vracela. Obviněný přiznal, že proti své manželce použil fyzické násilí pouze jednou, a to když ho chtěla polít rozžhaveným tukem a následně na něj vylila vřelou vodu. Celá věc zanechala na obviněném silné následky a stále se musí podrobovat psychiatrickému léčení.

Poškozená naopak vypovídala, že jejich manželství bylo zpočátku ideální, bez větších konfliktů. První fyzické napadení přišlo v době, kdy byla těhotná a čekala jejich společného syna (poškozená má ještě z předchozího svazku syna, který žil s poškozenou

a jejím manželem). Manželství bylo prý negativně ovlivněno povahou manžela – je cholerický, často nečekaně vybuchne a reaguje neadekvátně. Svá zranění nikdy nikomu nehlásila, a když ji musel v několika případech ošetřit lékař, nikdy nepřiznala, jak k nim přišla, a raději si vymyslela nějakou výmluvu. O problémech v manželství se nikomu kromě svých kamarádek nesvěřovala. Ponižování a shazování probíhalo i před jinými lidmi, například v obchodě nebo v hospodě (toto tvrzení ale žádný z vyslechnutých svědků nepotvrdil).

Rozpor ve výpovědích obou hlavních zúčastněných je jasně patrný – zatímco obviněný tvrdí, že manželství od počátku nefungovalo a byla to hlavně jeho manželka, kdo si chtěl žít a žil po svém, poškozená uvádí, že manželství bylo zpočátku idylické a kazit se začalo až po jejím otěhotnění. Zatímco obviněný tvrdí, že několikrát manželku přistihl s jinými muži, ona trvá na tom, že nikdy s žádným jiným mužem vztah neměla. Podle tvrzení obviněného jeho manželka často i v přítomnosti dětí konzumovala alkohol, což poškozená popírá a tvrdí, že alkohol konzumuje až poslední dobou jako řešení manželských problémů. Na druhou stranu i poškozená přiznává, že ne všechny hádky vyprovokoval manžel, i ona se vůči němu mohla dopustit fyzických útoků. Pokud vůči ní manžel použil vulgární výrazy, bránila se tomu obdobným způsobem.

Kromě nedostatku svědků obviněnému pomohlo i to, že při rozvodu byl syn na vlastní žádost svěřen do péče otce.

Opět byly vyhotoveny znalecké posudky. U obviněného znalec došel k závěru, že není prokázána duševní porucha, ani snížení rozpoznávací a ovládací schopnosti, charakterizoval ho jako poměrně naivního, ale obecně věrohodného člověka. Poškozená byla znalcem hodnocena jako citově nevyzrálá osobnost, ale s velmi dobrou inteligencí a schopností adekvátně vnímat, ovšem obecná věrohodnost je značně oslabena vlivem její povahy. Znalec také neshledal, že by na ni prožité události měly z psychického hlediska nějaký dopad nebo že by jí jimi byla způsobena újma na duševním zdraví.

Celou záležitostí byly značně zasaženy i děti – starší syn poškozené z přechozího vztahu a mladší syn manželů. Zatímco starší syn byl při výslechu spíše na straně matky, dokonce byl prý i svědkem několika situací, kdy otec matku fyzicky napadl (ale nebyl schopen říci, kdo hádky vyprovokoval, hrubé nadávky padaly z obou stran), mladší stranil otci, dokonce při rozvodu projevil přání zůstat dále s otcem.

Mladší syn vypověděl, že nikdy neviděl, že by otec matku fyzicky napadl, ani na ní neviděl žádná zranění. Naopak to podle něj byla matka, kdo při hádkách byl agresivnějším činitelem, dokonce otce polila horkou vodou.

V podobném duchu jako mladší syn vypovídali i přátelé obviněného a sousedi manželů na chalupě. Žádný z nich nikdy neviděl, že by se obžalovaný choval k manželce nevhodně nebo nepřiměřeně, jejich rozvod je překvapil, obžalovaného hodnotili jako dobrého pracovníka, kolegu, kamaráda, manžela. Tvrzení poškozené o ponižování manželem na veřejnosti nikdo nepotvrdil. Opak vypovídaly pouze přítelkyně a spolupracovnice poškozené, jenže ty se s manžely pohromadě nikdy nesetkaly, měly pouze informace od poškozené.

Soud nakonec obviněného obžaloby zprostil, neboť se přiklonil k závěru, že se daný skutek nestal. Za domácí násilí se nedá kvalifikovat takzvaná „italská domácnost“. To znamená případ, kdy k útokům a napadání dochází z obou stran, kdy se nedá jasně říci, která strana je pachatelem a která obětí. Zákonodárce při přijímání § 215a zcela jistě neměl v úmyslu, aby pod tato jednání byla zařazována všechna jednání, ke kterým dochází ve špatně fungujícím manželství, kdy se manželé vzájemně napadají a navzájem si působí i psychickou újmu; v žádném případě nemůže být trestní postih jednou z cest vyřizování si vzájemných účtů z takového manželství. Pod psychické týrání není možné zařadit každou manželskou hádku.

V daném případě bylo jasně prokázáno, že manželství bylo již dlouhou dobu rozvrácené a pokud docházelo k hádkám, byly vzájemné, stejně tak jako fyzické napadání. Z důkazů, které byly soudu předloženy, není možné vyvodit, že iniciátorem hádek a útoků byl vždy a pouze obviněný. Všichni svědci mohli poskytnout pouze zprostředkované informace, nikdo nebyl přímým svědkem násilí obviněného na poškozené. Tudíž soud musel vycházet z výslechů obviněného a poškozené, kteří si v mnoha věcech odporovali, ale nebylo v moci soudu prokázat, na čí straně je pravda. Jediným jasným závěrem, ke kterému soud došel, byl ten, že nevhodné chování bylo vykazováno od obou manželů. I soud, který rozhodoval o rozvodu manželství, se k věci vyjádřil ve smyslu toho, že vina je na straně obou manželů. Jednání obviněného nedosahovalo intenzity trestného činu, ani žádný z tvrzených fyzických útoků nebyl tak intenzivní, aby zakládal trestní odpovědnost. Navíc se nepodařilo prokázat, že by se obviněný takového jednání dopouštěl na veřejnosti a v přítomnosti dalších osob.

Soud neshledal ani důvod postoupit věc správním orgánu a řešit ji jako přešupek, a to hlavně s ohledem na to, že šlo o vzájemné jednání, od spáchání možného přešupku uplynula již delší doba, ale hlavně došlo k rozvodu manželství, a tím k odstranění příčiny vzájemných sporů – nutnosti sdílet jednu domácnost a jedno obydlí.

5.4. Domácí násilí existuje nejen mezi partnery

Jako poslední bych chtěla zmínit příklad, který je dokladem toho, že domácí násilí se nemusí odehrávat pouze mezi mužem a ženou, ale že oběťmi domácího násilí mohou být i staří lidé, kteří nejsou schopni se proti násilí bránit, a že pachatelem domácího násilí může být i žena.

Odsouzenou byla šedesátiletá důchodkyně, která týrala svoji osmdesátiletou matku. Případ byl posuzován dle tehdy platného ust. § 215a trestního zákona. Obviněná byla obviněna z toho, že psychicky týrala svoji matku, hrubě ji vulgárně napadala, zakazovala jí používat některé prostory bytu, ač to byla poškozená, která byt vlastnila. Navíc obviněná brala své matce peníze, takže poškozená neměla prostředky ani na základní potraviny, a byla tak nucena získávat peníze žebráním.

Celou situaci zhoršoval příbuzenský vztah mezi oběma ženami. Poškozená sice podala na obviněnou trestní oznámení již v roce 2002, ale nakonec ho vzala zpět, protože „nechtěla, aby z toho dcera měla problémy“. Přiznala, že k týrání docházelo déle jak sedm let, od doby, kdy zemřel její manžel a otec obviněné. Zpočátku mělo podobu i fyzického týrání, to ale ustalo po 1. 6. 2004, když vstoupila v účinnost novela trestního zákona, která zavedla § 215a. Obviněná během výslechů přiznala, že když se dozvěděla, že může být za fyzické napadání své matky odsouzena, takovému jednání se vyhýbala. Ale psychické týrání pokračovalo dál a poškozená nenašla odvalu se mu nijak bránit a vykázat dceru ze svého bytu.

Protiprávní jednání obviněné nespočívalo v bití, pálení či nějakém tělesném ubližování poškozené, ale v tom, že poškozenou v průběhu delšího časového období připravila o majetkové a finanční rezervy, nepřispívala na nájem, inkaso, telefon, přestože v bytě žila nejen ona, ale také její dcera a vnoučata, opakovaně ji slovně napadala a urážela a byla srozuměna s tím, že životní náklady dosáhly takové výše,

že prostředky, které poškozené zbývají, nestačí k její obživě. Tímto setrvalým připravováním poškozené o finanční zdroje a nehrazení nákladů, které sama způsobila, zapříčinila vědomě dlouhodobé fyzické a psychické strádání poškozené, které se projevilo jejím zhubnutím, psychickými poruchami, nechutí k životu a tím, že byla nucena žebrať na ulici.

Alespoň k takovým závěrům dospěl nakonec soud, i když dokazování bylo opět velmi obtížné. Obviněná v řízení před soudem využila svého práva nevypovídat, ale z jejích výslechů před policejním orgánem vyplynulo, že zatímco poškozená tvrdila, že ji dcera týrá, nadává, ponižuje ji, brání jí ve využívání prostor jejího bytu a bere jí veškeré peníze, obviněná vše popírala a vysvětlovala tím, že matka lže, v přístupu do místností bytu jí nikdo nebrání, samozřejmě má přístup do kuchyně a do všech ostatních místností. Jejich občasné hádky jsou způsobené tím, že matka již není schopná se v řadě věcí o sebe postarat a dcera se jí snaží donutit dodržovat alespoň základní hygienické návyky, neboť matka se pomočuje a neuklízí po sobě, takže bez pomoci obviněné by byl byt brzy neobyvatelný. Peníze matce nebere a na nájem jí přestala přispívat poté, co zjistila, že matka nájem neplatí, i když jí ona peníze dá. Není pravdou, že by matka neměla dostatek věcí základní potřeby, a musela proto žebrať. Vše do domácnosti obviněná nakupovala a po matce za to nechtěla žádné peníze.

Soud dal nakonec za pravdu poškozené a obviněná byla odsouzena k podmíněnému trestu odnětí svobody na 20 měsíců se zkušební lhůtou na 4 roky a dále jí byly uloženy přiměřené povinnosti: podrobit se vhodným programům psychologického poradenství a přiměřeně se podílet na nákladech spojených s žitím s poškozenou ve společném bytě.

5.5. Shrnutí případů

V této podkapitole bych chtěla shrnout některé aspekty výše popsaných případů a alespoň trochu nastínit posuzování domácího násilí soudy.

V první řadě můžeme na uvedených příkladech pozorovat vývoj problematiky postihování domácího násilí, ve kterém můžeme rozlišit tři etapy.

První etapou je období do 1. 6. 2004, ve kterém skutková podstata postihující přímo domácí násilí v českém trestním právu neexistovala. V případech 5.2., 5.3. a 5.4. soud musel zohlednit to, že část jednání se stala ještě před 1. 6. 2004, a nebylo tak možné kvalifikovat je podle ustanovení o domácím násilí. Pachatelka v případě 5.4. dokonce přiznala, že když se dozvěděla, že po 1. 6. 2004 může být za fyzické napadání své matky trestána, takového jednání zanechala. Ovšem v psychickém týrání pokračovala i nadále.

Druhou etapou je období od 1. 6. 2004 do konce roku 2009, kdy začala být účinná novela trestního zákona č. 140/1961 Sb., která zavedla skutkovou podstatu týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě či domě (§ 215a), podle které bylo jednání pachatelů posuzováno v případech 5.2., 5.3. a 5.4.

Třetí etapou je období od 1. 1. 2010 do současnosti, kdy nový trestní zákoník zavedl v § 199 skutkovou podstatu týrání osoby žijící ve společné domácnosti. Podle tohoto ustanovení byl již souzen pachatel v případě 5.1.

Ve všech příkladech je možné ukázat stupňující se intenzitu útoků a kratší intervaly mezi nimi. Konkrétně mohu zmínit případ 5.2., kde zpočátku mezi útoky byly měsíční intervaly, které se postupně krátily na čtrnáctidenní, týdenní a nakonec období mezi útoky nepřesáhlo délky tří dnů, nezdřídka k útokům docházelo denně. Typickým příkladem je také případ 5.1. Zpočátku k útokům nedocházelo denně, po každém útoku se obviněný poškozené vždy omlouval a sliboval, že už se nic takového nebude víckrát opakovat, nikdy ale slovo nedodržel a právě naopak docházelo k eskalaci útoků a stávaly se častějšími, až nakonec byly na denním pořádku.

Dalším opakujícím se shodným rysem případů je to, že oběti si dlouho nebyly schopny přiznat, že se děje něco špatného, a velmi dlouho trvalo, než se situaci odhodlaly řešit. Často k tomu došlo až tehdy, když jim k vyřešení pomohl někdo zvenčí – sousedka, kamarádka nebo i policie.

Nezdřídka dochází i k tomu, že ještě před tím, než se celá záležitost dostane k soudu, poškozený vezme svoji výpověď zpět a trestní stíhání je zastaveno (tak tomu bylo v případě matky, kterou týrala vlastní dcera (případ 5.4.), i v případě 5.2. (kde byl pachatel stíhán dokonce i za násilí na svých předcházejících manželkách).

Ve třech ze čtyř zmíněných případů také nedošlo k tomu, že by oběť kontakt s pachatelem ukončila. Poškozená v případě 5.1. už při výslechu před znalcem přiznávala, že připouští možnost návratu ke druhovi, který ji týral. Svého druha se snažila omlouvat a tvrdila, že není zlý člověk, pouze je agresivní, pokud se napije a vezme si léky. V případě 5.4. již ve své závěrečné řeči poškozená uvedla, že s dcerou vychází lépe, že se dcera změnila, chová se k ní slušně, je na ni hodná a pomáhá jí. Odstěhovala se do jiného bytu a tím se jejich vztahy značně zlepšily. K tomuto prohlášení přihlédl soud i při stanovování výše trestu.

Snad největším extrémem je případ 5.2., ve kterém docházelo k nejsurovějšímu týrání ze všech uvedených případů, trvalo dva roky, a i přesto poškozená s pachatelem komunikovala prostřednictvím dopisů a telefonátů minimálně po celou dobu výkonu vazby. Obviněný ji ve svých dopisech přesvědčoval o tom, že chápe, jak špatně se k ní choval, že se chce změnit a že doufá, že až ho pustí, tak spolu budou schopni začít žít „normální“ život.

Jedním ze znaků domácího násilí, už několikrát v této práci zmíněného, je dlouhodobost a opakovanost. Splnění podmínky dlouhodobosti a opakovanosti je nutné posuzovat individuálně v každém případě a také s přihlédnutím k brutalitě útoků, jak již bylo rozebráno výše. Na popsanych případech můžeme jasně vidět, že někdy se jednání může táhnout roky (jako v případě 5.2. a 5.4.), někdy může jít pouze o měsíce (jako v případě 5.1.), ale obojí může být kvalifikováno jako stejný trestný čin a obojí naplní znaky téhož trestného činu. K tomuto se vyjádřil i Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí 8 Tdo 105/2008 ze dne 2. 6. 2008: „*Pro posouzení otázky, zda pachatel trestného činu týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě podle § 215a tr. zák. pokračoval v páčání takového činu po delší dobu ve smyslu ust. § 215a odst. 2 písm. b) tr. zák., je určující nejen celková doba týrání, ale přihlédnout je třeba též ke konkrétnímu způsobu provedení činu, intenzitě týrání, jeho četnosti apod. V závislosti na konkrétních okolnostech není vyloučeno, aby doba i několika měsíců naplnila tento zákonný znak.*“

Zmínit bych se také měla o tom, že v případě 5.1. bylo provedeno vykázání. Je to jediný ze zkoumaných případů, kdy k němu došlo, neboť v době, kdy se odehrály

ostatní, nebylo ještě vykázaní zákonem upraveno. Poté, co poškozená s pomocí sousedky zavolala na svého druha policii, přijela na místo hlídka, která vyslechla poškozenou a její sousedku. Policejní hlídka ve smyslu ust. § 44 a násl. zákona o Policii ČR rozhodla o provedení vykázaní pachatele z místa bydliště. Součástí spisu je proto potvrzení o vykázaní, které obsahuje identifikační údaje osoby a místa, ze kterého je vykázána, potvrzení o předání klíčů a poučení ohrožené i vykázané osoby. Dále policisté v souladu se zákonem vyrozuměli příslušný soud a Intervenční centrum Praha (k vyrozumění orgánu sociálně-právní ochrany dětí nedošlo, neboť v daném případě se v domácnosti žádné děti nenacházely).

Na případu 5.2. je vidět, jak zakotvení institutu vykázaní obětem pomohlo. Kdyby bylo možné pachatele v té době vykázat, nedošlo by k tomu, že byl sice z bytu vyveden, ale propuštěn před domem, takže se mohl vzápětí vrátit, podpálit vstupní dveře a ohrožovat souseda.

5.5.1. Dokazování

Problematickou otázkou je v těchto případech dokazování, zvláště pokud se jedná pouze o psychické týrání, po kterém nezůstávají viditelné stopy. Často jsou svědky násilí pouze pachatel a oběť, tudíž soud má k dispozici dvě naprosto odlišné výpovědi, navíc ještě velmi subjektivní, a je pouze na něm, jak posoudí jejich věrohodnost. Jiné důkazy často vůbec nejsou k dispozici, neboť poškozený/á se se svým problémem nikomu nesvěřovali, ani nenavštívili lékaře.

Poměrně jasný je případ 5.1. Spáchání trestného činu bylo prokázáno jednak výslechy poškozené a svědků²⁹, jednak znaleckými posudky a také listinnými důkazy, neboť součástí spisu byly fotografie, na kterých byla zdokumentována některá zranění poškozené, která jí obviněný způsobil. Navíc si i sousedé všimli, že se v této domácnosti něco děje a že často potkávají poškozenou s modřinami na obličeji, takže se soud mohl opřít i o výpovědi svědků. Z těchto důvodů byl případ rychle vyřešen. Násilí trvalo od srpna do listopadu 2012, v březnu 2013 byla podána obžaloba a na konci dubna 2013 byl již vynesena rozsudek.

²⁹ Obviněný využil svého práva nevypovídat, proto byla jeho výpověď z přípravného řízení čtena podle § 207 odst. 2 trestního řádu.

Ani v případě 5.2. neměl žádný soud, který případ projednával, pochybnosti o tom, že se daný skutek stal a že je trestným činem, problematickými otázkami byla právní kvalifikace, rozsah jednání, které bylo možné trestně postihnout, a výše trestu.

Zcela jinak tomu bylo v případě 5.4. Zde se plně projevila problematičnost a svízelnost dokazování psychického násilí. Zatímco po fyzickém násilí většinou zůstávají na těle stopy, které umožňují dokázat, že k násilí opravdu došlo, u psychického násilí se musí soud spoléhat pouze na výpovědi svědků a znalecké posudky. Celé dokazování je nezřídka ještě ztíženo tím, že jedinými svědky jsou přímí účastníci – pachatel a oběť. Je logické, že ve výpovědích pachatele a oběti jsou rozpory, často si výpovědi odporují a je potom na soudu, aby posoudil hodnověrnost a důvěryhodnost jednotlivých svědků. V tomto případě se ale soud nemohl opřít o žádné přímé svědecké výpovědi, neboť všichni svědci byli informováni buď poškozenou, nebo obviněnou. Žádný z nich nebyl přímým svědkem nějakého násilí, pouze jedna svědkyně viděla poškozenou žebrat na ulici.

Podle obvyklé praxe byly provedeny znalecké posudky jak poškozené, tak obviněné, ale ani ty nepřinesly nějaká podstatná zjištění. Schopnost poškozené hodnotit a chápat skutečnosti nebyla narušena a byla na dobré úrovni přiměřené jejímu věku; bylo patrné, že celou situaci vyčítá především sobě a tomu, že dceru špatně vychovala. Ani u obviněné nebyly shledány rysy duševní poruchy, na její osobnosti se projevilo dlouhodobé požívání alkoholu, ale ne do takové míry, aby to vedlo ke snížení rozpoznávacích či ovládacích schopností.

I v posledních dvou případech bylo dokazování velmi obtížné. Rozbor dokazování v případě 5.3. je proveden v příslušné kapitole. V případě 5.4. byli kromě pachatele a oběti přímými svědky pouze děti manželů, které ale vypovídaly odlišně. Každé dítě stranilo jinému rodiči, tudíž ani jejich výpovědi nevněsly do případu světlo.

5.5.2. Ukládání trestů

Ve třech ze čtyř vybraných případů byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody, v jednom případě byl obviněný zproštěn obžaloby. V případě 5.1. byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody na 20 měsíců, neboť šlo o trest souhrnný a pachatel se zároveň dopustil ještě trestného činu maření soudního rozhodnutí a vykázání.

V případě 5.2. byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody – soudem I. instance v délce 7 let, odvolacím soudem v délce 6,5 let a po zrušení tohoto rozsudku Nejvyšším soudem znovu a tentokrát definitivně rozhodl odvolací soud a odsoudil pachatele na 6 let. Při ukládání trestu odvolací soud, který vydal konečný rozsudek, přihlédl k dobrému hodnocení obžalovaného z výkonu vazby a části trestu (proto nakonec snížil trest na 6 let), ale na druhou stranu pachateli přitížil rozsah trestné činnosti a také jeho trestní minulost (kromě jednoho odsouzení měl sice předchozí tresty již zahlazeny, ale soud dle svých slov musel zohlednit to, že obviněný byl v minulosti již pro násilnou trestnou činnost odsouzen, navíc několik dalších jeho trestních stíhání pro napadení bývalých manželek i samotné poškozené bylo zastaveno), pro kterou soud považoval možnost nápravy obviněného za ztíženou. Dále soud přihlížel k vysokému stupni společenské nebezpečnosti jednání obviněného, ke způsobům, jakými trestnou činnost páchal, a k následku, který jí způsobil – újmu na zdraví s nejistou prognózou dalšího vývoje.

V případě 5.4. byl uložen podmíněný trest odnětí svobody na 20 měsíců se zkušební lhůtou na 4 roky a dále přiměřené povinnosti: podrobit se vhodným programům psychologického poradenství a přiměřeně se podílet na nákladech spojených s žitím s poškozenou ve společném bytě.

Při ukládání trestu, který se zdál obviněné příliš přísný a odvolala se proti němu, soud přihlédl k opravdu dlouhé době, po kterou týrání probíhalo, a zohlednil také dopad, který týrání mělo na psychické a fyzické schopnosti poškozené. Na druhé straně přihlédl k dosavadní bezúhonnosti pachatelky, k jejímu dobrému hodnocení z místa bydliště a dále k jejímu důchodovému věku a hlavně k tomu, že poškozená vypověděla, že chování její dcery k ní se v poslední době značně zlepšilo. Tyto polehčující okolnosti se projevíly podmíněným odkladem trestu. Soud měl také za to, že délka celého trestního řízení (oznámení o týrání provedla poškozená na konci listopadu 2004, obžaloba byla podána 31. 10. 2005 a rozsudek soudu I. instance byl vynesena až 15. 5. 2006) a trestní stíhání samo o sobě přispěly k dostatečnému potrestání obviněné.

6. Závěr

Již v roce 1999 rezolucí 54/134 vyhlásilo Valné shromáždění OSN 25. listopad Mezinárodním dnem za odstranění násilí na ženách a tato rezoluce vyzývá vlády států i mezinárodní a nevládní organizace k aktivitám vedoucím ke zvýšení obecného povědomí o tomto problému. Pokud můžeme věřit statistikám, s domácím násilím se v životě setká až pětina populace, v jeho důsledku je ročně několik desítek žen v České republice zavražděno svými partnery, stovky žen se stávají obětí stalkingu. A to skutečná čísla mohou být ještě vyšší, protože domácí násilí je jevem skrytým a skrývaným a řada lidí stále nemá odvalu si přiznat, že se stali jeho obětí. Navíc stále častěji vyplouvají na povrch i netradičtější případy domácího násilí – násilí žen na mužích, násilí na dětech nebo na seniorech.

Samozřejmě vyšší čísla ve statistikách jsou způsobena i tím, že díky medializaci problematiky a vlivu různých neziskových organizací, které se snaží o domácí násilí mluvit a jeho obětem pomáhat, čím dál více obětí najde odvalu o svojí situaci mluvit a nějakým způsobem ji řešit. V průběhu let došlo k výraznému posunu v nahlížení společnosti na domácí násilí a toto již není pojímáno jako ryze soukromá věc, do které společnost nemá právo zasahovat.

V průběhu poslední desítky let se česká legislativa pomalu snaží s tímto problémem vyrovnat. Odstranit jeho příčinu – agresivní rysy lidské povahy – a zcela ho vymýtit asi není v silách zákonodárce, ale preventivními opatřeními je možné jeho výskyt omezit a hlavně prostřednictvím dostatečné právní úpravy je možné pomoci jeho obětem se ze začarovaného kruhu domácího násilí vymanit a začít žít nový život nepoznamenaný násilím.

Prvním výrazným milníkem v české legislativě bylo zavedení skutkové podstaty trestného činu týrání osoby žijící se společně obývaném bytě nebo domě, pokračovalo zákonem na ochranu před domácím násilím, který zakotvil instituty vykázání a předběžného opatření v občanském soudním řízení, úpravou skutkové podstaty nebezpečného pronásledování a v nejbližší době by snaha o komplexní úpravu této problematiky měla být završena účinností zákona o obětech trestných činů a nového občanského zákoníku. Ale na zhodnocení účelnosti, vhodnosti a přínosnosti této nové úpravy si budeme muset ještě nějakou dobu počkat.

Navíc fungující legislativa je důležitým základem, ale sama o sobě důsledné potírání a trestání domácího násilí nezajistí. Důležitý je zde i lidský faktor – přístup policistů, pracovníků poraden nebo krizových center, psychologů i celé veřejnosti. Oběti domácího násilí musí cítit, že se jim ti, kterým se svěřili, snaží pomoci a nezlehčují a nebagatelizují jejich situaci. Pro ně je už rozhodnutí někomu se svým problémem svěřit samo o sobě dost těžké, natož když jim ho ještě ztěžuje nepříjemný a neochotný policista.

Hlavně na přístupu policistů hodně záleží, protože oni se často dostávají na místo činu první, jim volají pracovníci krizových center, pokud se jim oběť domácího násilí svěří, oni vedou celé trestní stíhání. A jsou to také policisté, kdo rozhodují o tom, zda pachatel bude moci zůstat ve společném bytě či ne. Jsou to totiž policisté, kdo rozhoduje o vykazání. Mají v rukou možnost pomoci oběti domácího násilí a dát jí čas na sebrání sil, zhodnocení situace a její řešení. Mohou, a nemusí. Záleží jen na nich. Oběti nepomůže, že je v zákoně institut vykazání upraven, pokud ho policista zasahující na místě nepoužije. Proto je kromě fungující legislativy nutná také osvěta a vzdělávání policistů a dalších osob, které ve své práci přichází s oběťmi domácího násilí do styku.

Ve své práci jsem se snažila vytvořit ucelený obraz toho, co to domácí násilí je, jaké jsou jeho základní charakteristické znaky, příčiny a důsledky. Těžiště mé práce je v rozboru trestně právní úpravy domácího násilí a trestních činů páchaných v jeho souvislosti.

Ze všech skutečností uvedených v této práci, stejně jako z rozboru případů, které se dostaly až do soudní síně, je zřejmé, že se situace v České republice během posledních let změnila a stále mění k lepšímu. Pokud se týká české legislativy, myslím, že v porovnání s jinými státy může ve většině případů obstát. Jisté mezery je možné spatřovat zejména v chybějící úpravě povinných terapeutických programů pro pachatele.

Poslední dílky do skládačky ucelené legislativy by měla přinést účinnost nového občanského zákoníku a zákona o obětech trestných činů. I když soukromoprávní úprava v novém občanském zákoníku není rozsáhlá a nepokrývá všechny problematické oblasti

dostatečně, jsem přesvědčena, že je to krok správným směrem, což snad potvrdí i praxe.
A věřím, že to není krok poslední.

7. Přílohy

7.1. Věková struktura, oběti a pachatelé domácího násilí 2012³⁰

věk	ženy - oběti		muži - pachatelé	
	počet	v %	počet	v %
18-24	10	3,7 %	3	1,1 %
25-29	29	10,8 %	13	4,8 %
30-34	52	19,5 %	39	14,5 %
35-39	73	27,2 %	66	24,6 %
40-44	52	19,5 %	54	20,1 %
45-49	18	6,7 %	39	14,5 %
50-54	17	6,3 %	21	7,8 %
55-59	8	3 %	15	5,6 %
60-64	4	1,5 %	9	3,3 %
65-69	3	1,1 %	6	2,2 %
70+	2	0,7%	4	1,5%
celkem	268		268	

7.2. Vzdělání obětí a pachatelů domácího násilí 2012³¹

	ženy		muži	
	počet	v %	počet	v %
ZŠ	18	6,7 %	22	8,2 %
VYUČ	22	8,2 %	53	19,8 %
SŠ	144	53,7 %	100	37,3 %
VŠ	84	31,3 %	93	34,7 %
	268		268	

³⁰ K dispozici na www.rosa-os.cz

³¹ K dispozici tamtéž

7.3. Rodinný stav obětí 2012³²

	Počet žen	v %
vdaná	145	54,1 %
družka	51	19 %
rozvedená	44	16,4 %
svobodná	26	9,7 %

7.4. Původní rodiny obětí a pachatelů 2012³³

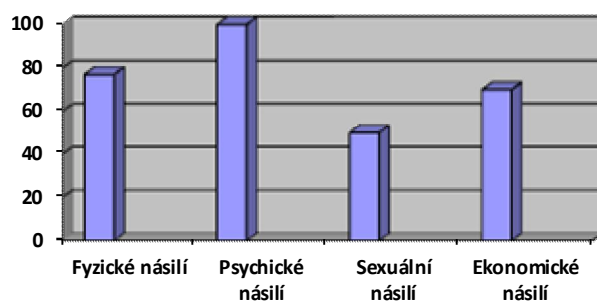
	počet	v %
1. Rodina oběti s projevy dysfunkce		
rozvod v rodině	62	23,1 %
násilný otec	59	22 %
násilná matka k dětem	7	2,6 %
otec bil a týral děti	9	3,3 %
závislost na alkoholu	28	10,4 %
hádky, problémy	41	15,2 %
dominantní despotický otec	13	4,8 %
dominantní despotická matka	4	1,5 %
psychiatrické onemocnění rodiče	2	0,7 %
2. Rodina pachatele s projevy dysfunkce		
rozvod v rodině	51	19 %
násilný otec	73	27,2 %
násilná matka	14	5,2 %
závislost otce na alkoholu	35	13 %
hádky, problémy	22	8,2 %
dominantní despotický otec	30	11,2 %
dominantní despotická matka	14	5,2 %

³² K dispozici tamtéž

³³ K dispozici tamtéž

psychiatrické onemocnění, sebevražda, vražda, pokus o sebevraždu	2	0,7 %
---	---	-------

7.5. Formy násilí – zkušenosti klientek 2012³⁴

	počet	v %
Psychické násilí celkem	268 žen	100 %
ponižování	262	97,4 %
vydírání, zstrašování	227	85 %
výhrůžky zabitím	106	39,5 %
nadávky	191	71 %
kontrola, zákazy	209	78 %
omezování, izolace	158	59 %
stalking	16	6 %
křik	174	65 %
partner žárlí	165	61,5 %
partner vyžaduje poslušnost	185	69 %
partner vyhrožuje sebevraždou	83	31 %
partner vyhrožuje zbrání/nožem/pistolí	32	12 %
partner ničí věci, oblečení ženy	25	9,3 %
Fyzické násilí celkem	207 žen	77 %
fackování	121	45 %

³⁴ K dispozici tamtéž

bití, rány pěstí	94	44,2 %
rány do hlavy	74	35,7 %
škrčení	80	34,3 %
kopání do těla	52	25 %
strčení, sražení k zemi	73	35 %
bití v těhotenství	47	22,7 %
trhání vlasů/tahání za vlasy	31	15 %
kroucení rukou	31	15 %
dušení, škrčení, chycení do „kravaty“	93	45 %
polití horkým čajem, ledovou vodou	4	2 %
bití páskem, holí	3	1,5 %
plivance do obličeje	7	3,4 %
kopání psa, kočky, ubití zvířete	14	5,2 %
házení předmětů po ženě	26	12,5 %
ničení nábytku, polití bytu benzínem	18	8,7 %
Ekonomické násilí	celkem	188 žen
		70 %
muž nedává ženě žádné finance	71	37,7 %
málo peněz, kontrola prostředků	105	55,8 %
žena musí odevzdávat příjem	8	4,2 %
prosit i o malé částky peněz	33	17,5 %
zákaz pracovat	13	7 %
muž neplatí výživné	13	7 %
muž zadlužil rozpočet	17	9 %
musí předkládat účtenky partnerovi	9	3,9 %
Sexuální násilí	celkem	134 žen
		50 %
vynucovaný styk	117	50 %
nepříjemné praktiky	55	20 %
znásilnění v manželství	27	20 %

7.6. Přehled vykázání v roce 2012 – zdroj www.bkb.cz

KRAJ	Zpracoval Bílý kruh bezpečí, o. s. – 14. 1. 2013												2012	celkem v letech					Celkem 2007- 12
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.		2007	2008	2009	2010	2011	
Jihočeský	4	7	5	10	9	3	4	2	3	5	6	6	64	50	37	35	84	72	342
Jihomoravský	6	13	9	24	12	13	20	11	13	8	9	12	150	82	72	82	87	118	591
Karlovarský	15	16	11	6	8	10	8	10	5	5	12	5	111	32	46	49	79	137	454
Královehradecký	10	5	7	2	2	3	6	3	4	3	2	5	52	34	22	16	44	45	213
Liberecký	5	8	11	17	13	6	10	10	6	7	4	7	104	30	36	68	62	82	382
Moravskoslezský	9	6	11	10	7	16	5	4	11	8	9	1	97	213	110	111	108	135	774
Olomoucký	9	8	9	10	8	10	7	10	8	9	9	4	101	44	35	43	61	112	396
Pardubický	12	7	10	8	5	16	5	10	10	7	4	11	105	61	39	44	73	92	414
Plzeňský	3	2	2	1	3	6	6	0	1	1	4	1	30	16	22	14	27	23	132
Praha	12	8	21	13	13	6	12	7	10	11	13	12	138	59	34	48	104	123	506
Středočeský	9	5	13	8	11	7	10	7	7	6	8	15	106	79	67	59	64	121	496
Ústecký	18	17	18	22	1	22	12	22	13	18	15	14	204	81	87	134	133	202	841
Vysočina	3	5	2	2	5	3	2	4	3	4	6	5	43	32	26	39	51	42	233
Zlínský	14	12	5	8	8	7	9	9	3	9	5	13	102	49	46	36	81	126	440
Celkem	129	118	134	141	117	128	116	109	97	101	106	111	1407	862	679	778	1058	1430	6214

7.7. Seznam Intervenčních center v ČR

NÁZEV IC	ADRESA	TELEFON	E-MAIL, www STRÁNKY
IC BRNO Pobočky: Břeclav, Hustopeče, Veselí n/M, Znojmo	Sýpka 25, 613 00 Brno	739 078 078 nonstop 544 501 121	intervencni-centrum@spondea.cz www.ic-brno.cz
IC České Budějovice Pobočky: J.Hradec, Tábor, Strakonice	Kanovnická 11/390 370 01 České Buděj.	386 323 016 603 281 300	intervencnicentrum@charitacb.cz www.charitacb.cz
IC Hradec Králové	Kotěrova 847 500 03 Hradec Král.	495 530 033 774 591 383	intervencni.centrum@hk.caritas.cz www.charitahk.cz
IC Jihlava Pobočka: Havlíčkův Brod	Pod Příkopem 4 586 01 Jihlava	576 215 532 606 520 546	ic.vysocina@volny.cz www.psychocentrum.cz
IC Liberec	Tanvaldská 269 463 11 Liberec 30	482 311 632	info.ic@csslk.cz http://intervencni-centrum.cipslk.cz/
IC Olomouc Pobočka: Jeseník	Na Vozovce 26 779 00 Olomouc	585 754 736 774 406 453	intervencnicentrum@ssp-ol.cz www.ssp-ol.cz
IC Ostrava	28.října 124 702 00 Ostrava	597 489 207	Ic.ostrava@bkb.cz www.bkb.cz
IC Pardubice	Erno Košťála 980 530 12 Pardubice	466 206 528 774 755 744	ic.pardubice@skp-centrum.cz www.skp-centrum.cz
IC Plzeň	Cukrovarská 16 326 00 Plzeň	777 167 004 nonstop	ic@dchp.cz www.charita.cz/plzen
IC Praha	Šromova 861 198 00 Praha 9	281 861 580 281 911 883	icpraha@csspraha.cz www.csspraha.cz
IC Kladno	Jana Palacha 1620 272 80 Kladno	312 292 333-5 605 765 883	ic.stredocesky@seznam.cz ic@zsi-kladno.cz
IC Sokolov	J.K.Tyla 461 356 01 Sokolov	736 514 095	intervencni@centrum.cz www.ouss.cz
IC Ústí nad Labem	K Chatám 22 403 40 Ú.n.L. Skorotice	475 511 811	intevencnicentrum.ul@seznam.cz www.volny.cz/spirala.cki
IC Havířov	Opletalova 4/607, Havířov – Šumbark, 736 01	596611239, 238 (fax) 739500634	ic.havirov@slezskadiakonie.cz www.slezskadiakonie.cz
IC Zlín	U Náhonu 5208 760 01 Zlín	577 018 265 774 405 682	ic.zlin@seznam.cz www.poradnazlin.cz

8. Seznam použitých zdrojů

8.1. Literatura

CONWAY, H. L. *Domácí násilí: příručka pro současné i potenciální oběti se zákonem č. 135/2006 Sb. platným od 1. ledna 2007*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2007, 158 s. ISBN 978-80-00-01550-7.

ČERVENÝ, Z., ŠLAUF, V., TAUBER, M. *Přestupkové právo: komentář k zákonu o přestupcích včetně textů souvisejících předpisů*. 17. vyd. Praha: Linde, 2011, 457 s. ISBN: 978-80-7201-830-7.

ČÍRTKOVÁ, L. *Moderní psychologie pro právníky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, 150 s. ISBN 978-80-247-2207-8.

DRÁPAL, L. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 2 sv. ISBN: 978-80-7400-107-9.

ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, 1119 s., ISBN: 978-80-7208-922-2.

HORZINKOVÁ, E. *Zákon o přestupcích s komentářem a judikaturou a přehled zákonů obsahujících skutkové podstaty přestupků*. 2. vyd. Praha: Leges, 2011, 480 s. ISBN: 978-80-87212-94-3.

JELÍNEK, J. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 3. vyd. Praha: Leges, 2012, 1301 s. ISBN 978-80-87576-29-8.

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vyd. Praha: Leges, 2011, 816 s. ISBN: 978-80-87212-92-9.

JELÍNEK, J., a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 912 s. ISBN 978-80-87212-49-3.

JELÍNEK, J. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. Praha: LEges, 2013, 263 s. ISBN 978-80-87576-49-6.

JELÍNEK, J., GRIVNA, T. a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vyd. Praha: Leges, 2012, s. 22-30.

KRÁLÍČKOVÁ, Z., ŽATECKÁ, E., DÁVID, R., KORNEL, M. *Právo proti domácímu násilí*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, 139 s. ISBN: 978-80-7400-381-3.

MARTINKOVÁ, M., VLACH, J., KREJČOVÁ, S. *Špatné zacházení s osobami pokročilého věku – se zvláštním zřetelem k domácímu násilí*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, 98 s. ISBN 978-80-7338-087-8.

Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám. 1. vyd. Praha: ASPI, 2008, 491 s. ISBN 978-80-7357-365-2.

STŘÍLKOVÁ, P., FRYŠTÁK, M. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. 1. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2009, 91 s. ISBN 978-80-7418-020-0.

ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 1 sv., 1287 s. ISBN 978-80-7400-109-3.

ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 2 sv., s. 1451-3586). ISBN 978-80-7400-381-3.

ŠEVČÍK, D., ŠPATÉNKOVÁ, D. a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, 186 s. ISBN: 978-80-7367-690-2.

VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 636 s. ISBN 978-80-7400-429-2.

VANTUCH, P. *Trestní zákoník s komentářem, k l. 8. 2011: komentář k zákonu č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů, informace z judikatury*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2011, 1367 s. ISBN 978-80-7263-677-8.

VARGOVÁ, B., POKORNÁ D., TOUFAROVÁ M. *Partnerské násilí*. Praha: Linde, 2008, 159 s. ISBN 978-80-86131-76.

VOŇKOVÁ, J., HUŇKOVÁ, M. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. rozšířené vyd. Praha: proFem, 2004, 194 s. ISBN 80-239-2106-1.

8.2. Časopisecké články, články ve sbornících

ČÍRTKOVÁ, L. Expartner stalking a jeho podoby. In: *Právo a rodina*. 2011, r. 13, č. 2, s. 1–8. ISSN 1212-866X.

ČÍRTKOVÁ, L. Jak se vyznat v domácím násilí? In: *Právo a rodina*. 2011, r. 13, č. 7, s. 4–12. ISSN 1212-866X.

ČÍRTKOVÁ, L. Nebezpeční expartneři. In: *Právo a rodina*. 2011, r. 13, č. 3, s. 1 – 8. ISSN 1212-866X.

ČÍRTKOVÁ, L. *Oběti domácího násilí*. Dostupné z http://www.help24.cz/index.php?page=clanky&view=obeti_domaciho_nasili.

ČÍRTKOVÁ, L. *Muži jako oběti domácího násilí*. Dostupné z <http://www.domacinasili.cz/ohrozene-osoby/muzi-jako-obeti-domaciho-nasili/>

ČUHELOVÁ, K. Předběžné opatření ve věcech domácího násilí. In: *Právní rádce*. 2009, č. 1, s. 18–22. ISSN 1210-4817.

ČUHELOVÁ, K., ŠÍNOVÁ, R. Ochrana proti domácímu násilí v kontextu harmonizace právní úpravy civilního procesu s rekodifikací soukromého práva. In: *Právní rozhledy*. 2013, roč. 21, č. 3, s. 104–110. ISSN 1210-6410.

ČUHELOVÁ, K., DOSTALÍK, P. Postavení muže a ženy, instituty ochrany před domácím násilím v římském právu a dnes. In: *Právní fórum*. 2012, roč. 9, č. 3, s. 111–118. ISSN 1214-7966.

GŘIVNA, T. Zákon o obětech trestných činů. In: Jelínek, J., Gřivna, T. a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vyd. Praha: Leges, 2012, s. 22-30. ISBN 978-80-87576-39-7.

JELÍNEK, J. Současná trestní politika – co je nejdůležitější?. In: Jelínek, J., Gřivna, T. a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vyd. Praha: Leges, 2012, s. 11-21. ISBN 978-80-87576-39-7.

KOČOVÁ, K. Domácí násilí a tzv. vykázaní – nový institut právního řádu ČR. In: *Bulletin advokacie*. 2007, č. 10, s. 34–38. ISSN 1210-6348.

MATES, Pavel. Úkoly policie při řešení domácího násilí. In: *Právní rádce*. 2009, roč. 17, č. 1, s. 38–42. ISSN 1210-4817.

ŠÁMAL, P. K novelizaci trestního řádu v souvislosti s návrhem zákona o obětech trestných činů. In: Jelínek, J., Gřivna, T. a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vyd. Praha: Leges, 2012, s. 31-49. ISBN 978-80-87576-39-7.

VÁLKOVÁ, H. Česká podoba stalkingu podle § 354 TZ v širších než jen trestněprávních souvislostech. In: *Trestněprávní revue*. 2009, č. 9, s. 257–290. ISSN 1213-5313.

VANTUCH, P. K postihu stalkingu (nebezpečného pronásledování) podle § 354 trestního zákoníku. In: *Trestní právo*. 2011, č. 2, s. 5–13. ISSN 1211-2860.

VANDUCHOVÁ, M. K právní ochraně obětí domácího násilí: Legal protection of domestic violence victims. In: *Obete kriminality*. Bratislava: Eurokódex. 2010, s. 353-358. ISBN 978-80-89447-36-7.

VOŇKOVÁ, J. Přínos zákona o ochraně před domácím násilím pro českou společnost. In: *Pocťa Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. 1. vyd. Praha: ASPI, 2008, 491 s. ISBN 978-80-7357-365-2.

8.3. Zákony a další právní předpisy

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) , ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 91/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím

Zákon č. 29/2007 Sb., kterým se mění zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 243/2008 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

Závazný pokyn policejního prezidenta č. 176/2006 ze dne 27. 11. 2006, kterým se stanoví postup příslušníků Policie ČR v případech domácího násilí

Závazný pokyn č. 200/2008 ze dne 22. 12. 2008, o provádění vykazání

8.4. Judikatura

Nález Ústavního soudu III. ÚS 1812/08 ze dne 26. 6. 2008

Nález Ústavního soudu ČR VI. ÚS 412/04

Nález Ústavního soudu ČR II. ÚS 413/04

Nález Ústavního soudu ČR č. 4/94 Sb.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu 8 Tdo 105/2008 ze dne 2. 6. 2008

Rozhodnutí Krajského soudu v Brně 2 To 199/62 ze dne 27. 6. 1962

Usnesení Nejvyššího soudu ČR Tdo 1160/2005 ze dne 14. 9. 2005

Usnesení Nejvyššího soudu ČR 3 Tdo 567/2005ČR ze dne 1. 6. 2005

Usnesení Nejvyššího soudu ČR 3 Tdo 320/2009 ze dne 15. 4. 2009

Usnesení Nejvyššího soudu ČR 3 Tdo 535/2009 ze dne 13. 5. 2009

8.5. Internetové zdroje

www.bkb.cz

www.domacinasili.cz

www.donalinka.cz

www.help24.cz

www.ipravnik.cz

www.koordona.cz

www.llp.cz

www.muziprotinasili.cz

www.obcanskyzakonik.justice.cz

www.persefona.cz

www.profem.cz

www.psp.cz

www.rosa-os.cz

www.stopnasili.cz

www.stred.info/cze/

http://pravniradce.ihned.cz/2-33542030-F00000_d-f2

<http://pravniradce.ihned.cz/c1-50634850-k-trestnym-cinum-proti-rodine-a-detem-v-novem-trestnim-zakoniku>

<http://www.domacinasili.cz/ohrozene-osoby/deti/>

<http://www.domacinasili.cz/ohrozene-osoby/seniori/>

<http://prestupky.blogspot.cz/2010/05/domaci-nasili-v-prestupkovem-rizeni.html>

9. Resumé (Čj)

„Násilí páchané v rodině je tak nejrozšířenější formou násilí vůbec a zároveň formou nejméně kontrolovanou a co do své frekvence a závažnosti nejvíce podceňovanou.“ Tato citace již v mé práci jednou zazněla, ale myslím, že stojí za to ji zopakovat. Domácí násilí je závažným společenským problémem, o kterém se dlouho nemluvilo a který byl dlouhou dobu považován za problém soukromý, který si sám musí vyřešit ten, koho se týká. Jenže tomu tak není a bez dostatečné pozornosti veřejnosti nikdy nebude možné domácí násilí zcela eliminovat nebo alespoň mírnit jeho následky.

Nahlížení na tento problém se naštěstí v průběhu posledních dvou desítek let změnilo a v současné době obsahuje právní řád České republiky poměrně ucelený soubor právních předpisů týkajících se problematiky domácího násilí. Současnou úpravu v trestním zákoníku, trestním řádu, občanském soudním řádu a dalších zákonech v nejbližší době doplní zákon o obětech trestných činů a v příštím roce nový občanský zákoník. I když zejména soukromoprávní úprava v novém občanském zákoníku je velmi stručná a zdaleka neřeší všechny soukromoprávní aspekty této problematiky, které by bylo účelné upravit, je to krok vpřed, který snad nebude posledním.

Tématem mé diplomové práce jsou trestněprávní aspekty domácího násilí, proto těžiště práce je v rozboru trestněprávní úpravy domácího násilí a trestných činů páchaných v jeho souvislosti. Kromě toho jsem se snažila poskytnout všeobecný přehled o jevu zvaném domácí násilí, o jeho charakteru, základních znacích, důsledcích a sporných otázkách.

Práce je členěna do šesti kapitol. Nejprve jsem se v první kapitole snažila popsat, co to vůbec domácí násilí je, jaké jsou jeho charakteristické znaky a různé druhy. Ve druhé kapitole je již pozornost věnována právní problematice – vývoji právní úpravy domácího násilí v České republice. Následující kapitola je těžištěm celé práce, je v ní poskytnut pohled na úpravu v trestním právu hmotném a rozbor jednotlivých trestných činů. Čtvrtá kapitola je věnována trestně procesní úpravě, zejména dispozičnímu právu oběti a novému zákonu o obětech trestných činů. Na závěr své práce jsem se pokusila rozebrat několik případů z praxe a ukázat na nich nejdůležitější trestněprávní aspekty dané problematiky.

Domáci násilí ale není problém, který by komplexní legislativa mohla sama od sebe vyřešit. Ucelená právní úprava a její důsledné prosazování a dodržování může řešení výrazně pomoci, ale samo o sobě to nestačí. Kromě přijetí nutných zákonů se musí také změnit přístup celé společnosti k tomuto problému. Je třeba o něm mluvit a netvářit se, že neexistuje. Protože ono existuje a podle statistik je jeho výskyt častější, než si většina z nás myslí.

10. Resumé (Aj)

„Violence committed toward family is the most spread type of violence at all and is also the least controlled and for its frequency and seriousness the most underestimated one.” This quote has already appeared in my thesis, but in my opinion it is worth repeating. Domestic violence is a serious social problem people did not talk about and which was considered a private problem that should be solved by those who are involved. But it is not like that and without enough attention of public there is no way how to eliminate domestic violence or at least mitigate its effects.

The opinion on this matter has fortunately changed in last two decades and at the present time Czech legal order contains quite compacted group of legal regulations related to the problems of domestic violence. The actual regulation in Criminal Code, Criminal Procedure Act, Civil Procedure Act and further acts will be amended by Victims of criminal offences Act and in the next year by new Civil Code. Even though the private law regulation in the new Civil Code is very brief and leaves a lot of private law aspects of this issue, which will be effective to regulate, unsolved, it is a step forward, which may not be the last.

The subject-matter of my thesis are criminal law aspects of domestic violence that is why the focal point of my work is in an analysis of criminal law regulation of domestic violence and criminal offences committed in connection with it. Beside that I have tried to provide a general review of a phenomenon called domestic violence, of its character, basic attributes, effects and controversial issues.

The thesis is divided into six chapters. In the first chapter I have tried to describe what is domestic violence, what are its characteristic attributes and various types. My attention is focused on legal problems in the second chapter, especially on the

development of legal regulation of domestic violence in the Czech republic. Next chapter is the focal point of the whole thesis, it contains a view on the regulation in criminal law and the analysis of each criminal offences. The fourth chapter is about the regulation of criminal procedure, particularly about a victim's right of disposition and the new Victims of criminal offences Act. In the last chapter I have tried to analyse a few cases and show the most important criminal aspects of this issue.

Domestic violence is not a problem that could be solved only by complex regulation. A complex legal regulation and its consistent enforcement and observance can help to solve this matter, but only the regulation itself is not enough. Beside enactment of required acts the whole society have to change an attitude to this issue. It is necessary to talk about it and stop pretending it does not exist. This problem exists and according to statistics the occurrence is more frequent than most of us think it is.

11. Název práce a klíčová slova v českém a anglickém jazyce

Název práce v českém jazyce

Trestněprávní aspekty domácího násilí

Název práce v anglickém jazyce

Criminal aspects of domestic violence

Klíčová slova v českém jazyce

domácí násilí, pronásledování, vykázaní, oběť

Key words

domestic violence, stalking, expulsion, victim